
APOSTOLUL

Revistă literară, științifică și educativă

Apare sub auspiciile Asociației Invățătorilor
din Județul Neamț

CUPRINSUL:

1. Nicolae Iorga *Eugenlu Macovei*
2. Renașteri culturale *Victor Țăranu*
3. La locul jertfei lor *Pr. C. Cojocaru*
4. Ultima lui suflare *M. Ștefănescu*
5. Oameni, idei, fapte *Victor Andrei*
6. Studiul individualității *Mihai David*
7. Conducerea de sine a clasei *V. Hârlea*
8. Brătulenii *V. Ungureanu*
9. Cruciata *Har. Mihailescu*
10. Elegie *Lucian Mircea*
11. Rugă *Didina Căp. Florea*
12. La Putna *I. Vespremie*
13. Peisaj hivernal *M. Baclajanschi*
14. La hotar *I. Bordelanu*
15. Cărți, reviste, note *V. T.*

TIPOGRAFIA ROMĂNEASCĂ
„GH. ASACHI”
SOC. COOPERATIVĂ — PIATRA-N
STR. ALEXANDRU CEL BUN Nr. 22

Dsale,
Domnului G. T. Kirileanu
str. Ștefan cel Mare

Comuna Piatra Neamt

Jud. .

CĂRȚI, REVISTE

■ *Istoria Pedagogiei românești*, de S. S. Bârsănescu, Buc. 1941, este, după cum spune și autorul, o istorie a ideilor pedagogice și a curentelor de idei din pedagogia românească. Și noi credem că există o pedagogie românească; și mai mult, că se poate crea o pedagogie națională după reflecșiunile poporului și ale cărturarilor noștri asupra educației și, cu deosebire, după rezultatele pe care le-au putut da cei „chemați” pentru deslegarea celei mai importate probleme de viață națională. Aceștia pot fi mari cărturari sau umili dascăli, care, de obicei, au scris sau au vorbit foarte puțin, dar au realizat foarte mult. O istorie a unei astfel de pedagogii românești nu avem până acum.

■ *Buletinul Societății Regale de Geografie*, tipărit în 1941, este cea mai importantă publicație științifică și națională, cuprinzând studii, comunicări, cronici și recenzii semnate de Domnii S. Mehedinți, Vintilă Mihăilescu, C. Brătescu, C. C. Giurescu, N. A. Rădulescu, Raul Călinescu (Plante scăpate din cultură), Victor Tufescu (Valoarea economică a râurilor moldovenești) etc.

■ *Istoria Românilor*, de C. C. Giurescu, manualul de cl. VIII, ed. II „Cugetarea”, 1941, pe lângă expunerea clară a documentărilor istorice constituie și o lectură reconfortantă pentru toate vârstele.

■ *Primejdia moscovită și misiunea poporului român*, de Colonelul Vasile Nădejde, Bacău, 1941, cuprinde o scurtă sinteză a istoriei și concepției de viață a poporului român, în luptă cu invaziile străine.

■ *Hotarnica răzășilor dorneni*, de G. T. Kirileanu, Piatra-N. 1941. Este un document foarte interesant și de mult timp așteptat, care vede lumina tiparului după 140 de ani.

■ *Moartea lui Pan*, de Aurel Marin, Brașov, 1941. Autorul ne-a dat încă din 1935 mai multe volume de poezii, care cuprind însemnări despre lume, prieteni și moarte, și din care se remarcă poeziile strănse în volumul „Viața în munți”. Cărticica: *Moartea lui Pan* cuprinde o singură poemă de 280 de versuri. În jungla naturii primitive, viața aleargă în toată plinătatea ei sălbatică, ori se supune cântecului de naiu, până ce Pan nu știe când îl soarbe, pe nesimțite somnul. Orb, surd, cu mădulare ce și le simte seci, O rază din apusul de soare stins străbate Și-i flutură pe față, ca un surâs de veci. Atunci naiul e spart în bucăți: Numai arare 'n liniștile aspre. Natura încă așteaptă fremătând Sunetul clar al naiului, pe vârfuri, Peste păduri, departe, răsunând. Ne amintim de sfârșitul din „Scrisoarea IV” și de poezia „Peste vârfuri” ale marelui maestru.

■ *Poveștea lui Ciocuşor Alb și a lui Gujulică*, de Eleonora Traian Lefter, Piatra-N. 1942. Este a doua broșurică de povești pentru copii mici — apărută după „Crenguța de nuc”. S'au strecurat însă multisoare greșeli de punctuație și ortografie, numai că pretențiile noastre nu preocupă acum pe micuții dela Grădinile de copii.

■ *Revista Fundațiilor Regale*, An. IX, Nr. 1, 1942. Intr'o ținută nouă, Revista Fundațiilor Regale a devenit ceea ce trebuia să fie dela început: expresia autentică și estetică a limbii române, o mărturisire a spiritualității românești, farmec poetic, iz de brazdă românească, studii de actualitate și, mai presus, împărtășirea gândurilor și a sentimentelor

APOSTOLUL

Revistă literară, științifică și educativă

Director: PROF. VICTOR TĂRANU

BIBLIOTECA
JUDEȚEANĂ
NEAMȚ
Fond „G.T.K.”

Nicolae Iorga.

Pentru Neam, auroră l-a fost apariția, zi de muncă l-a fost viața, întunecare de furtună l-a fost sfârșitul.

Acesta-l cursul vieții lui Nicolae Iorga.

Munte, zidire sfântă de altar l-a fost munca lui. Odihnă n'a avut, cum n'are apa 'n vad și pasărea 'n sbor. Fără preget, ca uraganul, ca un zăpor de ape revărsate s'a aruncat în poezie, în artă, în știință, în dreptate, în brazdă... peste tot s'a revărsat și revărsarea lui a fost mană binecuvântată de Dumnezeuul strămoșilor noștri și curgere răcoroasă de apă pentru însetați.

Jumătate de veac a fost harapnic de foc atelor, trădătorilor, străinilor, înstrăinătorilor și dușmanilor Neamului său. Neînfricat ca un arhanghel, chiar și atunci când fiul imperiului lui „Szent István”, după poruncile cancelariei aulice din Viena, îl treceau între baionete, îndărăt peste un hotar vremelnic, ca să calce iar, prin altă parte, în pământul acestui năcăjit Ardeal, unde-l așteptau frați.

Șasezeci de ani a fost prezent, pe toate baricadele românismului — de ori unde.

Mai multă dragoste, milă, sinceritate și iertare n'au încăput în sufletul nimănui ca într'al lui. În nici o inimă omenească n'a încăput mai multă simțire pentru Neam, pentru Român, pentru obșdull și pentru tot, tot ce-l nobil și frumos.

De știință era nesecat ca izvorul de munte. Și adevărat ortodox, ca un patriarh din cărți.

Acesta a fost Nicolae Iorga.

Și n'a fost brăzdaș al pământului acestuia, să nu se fi adăpat din neprejuia și nesfârșita roasă a cugetării și cercetării sale,

risipită cu dărnice peste tot; cum n'a fost nici cărturar, care să nu se fi înfruptat din gândirea lui, mare și necuprinsă, cât un orizont.

Mulți dintre aceștia s'au mândrit cu el, că era alesul aproape al tuturor academiilor pământului.

Și mulți... inulți... l-au întâlnit pe cărările vieții lor.

Și eu — pe cărările vieții mele — l-am întâlnit cândva. Era pe-atunci, când cântecul lui Gh. Sion „Mult e dulce și frumoasă limba ce-o vorbim“ nu mai era iertat să se cânte, fiindcă... jigne minoritățile. Făceam slujbă la hotarul de asfințit al Țării. Un român de peste graniță ceruse cărturarului — pentru satul său — cărți în limba românească. El mi le-a dat mie. Cu câte mai aveam primite în dar — pentru aceleași scopuri — de la D-I Sabin Evușeanu, inspector general școlar, se închipuiseră două biblioteci frumoase. Dar cum să le trec?...

— „Peste graniță!“ mi-a spus... și le-am trecut. Le-am trecut în trei rânduri cu desăgii, într'o noapte, eu și cu altul. Autoritățile fuseseră molcomite de profesorul Ilie Rusmir, român adevărat și om dintr'o bucată.

A fost om de răscruce. La o răscruce de destin al Neamului a venit pe lume și tot la o răscruce a fost doborât.

Bucurile vieții i-au fost puține. Poate nici nu le-a avut decât în tinerețe. Dar nici n'avea timp pentru ele. Amărăciune însă și nenoroc... deajuns. Spune chiar el la 13 Oct. 1940:

— „Dar eu viață n'am cerut,
De ce atuncea m'am născut
Pentru atâta suferință?

O zeu păgân, raspunde-mi mie!“

Și-a completat el, c'o tragică și profetică clar-viziune;

Răspuns cerea'n durere, și
L-a așteptat el zi de zi,
Dar a murit fără să-l știe... 1).

Peste șapte zile avea să zică: „Sunt ani de când norocul, vrăjmășindu-mă, a făcut zid unde am vrut să răzbat“ (2).

Și când din hăuri sure de eres și de păcat, a început să se desprindă negura și a se apropia, a avut intuiția clară a curmării destinului său.

1) Cuget Clar (Noul Sămănător) Anul V. Nr. 14—13 Oct. 1940 pag. 210 (Intrebări fără răspuns).

2) Idem, Anul V. Nr. 15 pag. 240.

Și s'a cutremurat :

*„Sunt trup bătut de multe toamne,
Mi-l ochiul stâns și-aurul spart,
Dar mulți îmi mai sunt dragi, o Doamne,
De ei mi-i greu să mă despart.*

Și-apoi adaogă :

*Și când viața-i se stângea,
Așa cum este vola sorții,
In ceasul ne 'ndurat al morții
Bătrânul prooroc plângea... ¹⁾.*

Sfâșietor de dureros.

Dar numai o clipă avea să pună stăpânire durerea pe el,
căci în curând avea să se biruiască. Biruință până la urmă.

La 3 Noembrie — luna morții sale — împăcarea îi venise,
căci scrie dureros de clar :

*Talu ștrul gândurilor mele
Și, în tăcerea nopților,
Ca aslatteul păstor
Eu pacea mea o cat în stele... ²⁾.*

Sfârșitul se apropiase. Era lângă acel ce-a zis că „ești al
neamului tău, cu tot ce ai, cu tot ce poți; neamul e numai
pentru ei, să-și încheie socotelile cu pământul. Când s'a pro-
dus o înfrângere, steagul nu se predă, ci pânza lui se infășoară
în jurul inimii... Strângem pânza credințelor noastre“ ³⁾.

Sunt ultimile șire de sbucium cotidian...

Dumnezeu arare dăruiește lumii asemenea oameni și după
ce i-a născut, se odihnește multă vreme.

Eugeniu Macovei

1) Idem, Anul VIII. Nr. 1—6 pag. 76. (Proorocul).

2) Cuget Clar (Noul Sămănător), anul V. Nr. 17 pag. 257. (Pace).

3) Neamul Românesc, anul XXXV, Nr. 227 (ultimul număr al acestui ziar).

Studiul individualității

în școala primară.

„Invățătorii noștri sunt peste măsură de împovărați și cine le mărește măcar cu o lotă povara e un dușman al educației”.

William James.

A fost o vreme în care pedagogii socoteau pe copil ca pe un adult în miniatură și-l tratau ca atare, copleșindu-l cu abstracțiuni predate în mod speculativ și discursiv. Ei susțineau că sufletul copilului e ca o „ceară moale”, în care poți imprima ori ce, o „tabula rasa”, cum spunea John Locke, o foaie albă pe care poți scrie ce vrei.

E drept, se mai auzea pe ici-colo câte un glas timid care susținea contrariul, dar acestea erau slabe și răsunau în pustiu. Abia strigătul lui Jean Jacques Rousseau : „Cercetați-vă copiii căci cu siguranță nu-i cunoașteți”, a îndreptat atenția pedagogilor spre copil. Astfel, din cercetarea din ce în ce mai atentă a copilului, s'a născut psihologia și apoi pedologia (știința copilului).

Pedologia a ajuns la următoarele concluziuni :

1) Copilul nu e adult în miniatură, ci e ființă deosebită, în devenire.

2) Copilul își are individualitatea lui deosebită, și de-a adultului și de a celorlalți copii.

3) Această individualitate e determinată de doi factori : hereditatea și influența mediului, în accepția cea mai largă a cuvântului.

Aceste concluziuni au dat naștere la două categorii de exagerări :

1) O parte — în frunte cu Schopenhauer — susținea că educația nu poate face nimic, copilul devenind ceea ce devine, datorită predispozițiilor înnăscute, hereditare.

2) Alții, în frunte cu Ellen Key și Tolstoi, cer o libertate

absolută pentru copil, pentru „Majestatea Sa Copilul“, cum spune Ellen Key. Tolstoi ajunge și mai departe. El consideră o adevărată crimă intervenția cât de slabă a educatorului :

„De unde — spune el educatorilor — vă luați voi libertatea de a răpi unui suflet posibilitatea de a deveni el însuși și-l obligați să devină un altul, adică voi?“

Pentru educatori și pentru munca lor titanică are cuvinte care te cutremură :

„Râvna cu care caută educatorii ca să facă pe copil după chipul și asemănarea lor, nu se poate explica altfel, decât prin gelozia pe care aceștia o au pentru curăția sufletească a copiilor. Și — pentru a se răsbuna de rușinea pe care o simt când se compară cu ei — se străduiesc să-i facă la fel cu ei : adică ticăloși și depravați ca ei“.

Toate aceste idei nu sunt decât exagerări și despre caracterul lor utopic s'a convins el însuși, în urma experiențelor dela Iasnaia-Poliana. Ceea ce rămâne valabil, ca urmare la concluziunile la care a putut ajunge pedologia, este faptul necontestat că învățământul, spre a avea cât mai bune rezultate, trebuie să țină seamă de individualitatea copilului și — în măsura posibilităților — să i se adapteze. De aici, concluzia naturală că învățătorul trebuie să cunoască individualitatea elevilor săi.

Căutând să țină pasul cu pedagogia, iegiuitorul a înscris în legea învățământului primar obligativitatea întocmirii fișei pedagogice. Pentru a fi admis la examenul de definitivat și cel de înaintare, învățătorul trebuie să întocmească și să țină în bună regulă fișa pedagogică a fiecărui elev.

Dacă din punct de vedere principial, teoretic, această măsură este foarte bună, aplicarea ei practică dă rezultate foarte slabe. Aceasta nu din cauza relei voințe a învățătorului, cum sunt gata să proclame imediat hulitorii învățătorimii, ci din cauza lipsei de timp.

Fișa individuală cuprinde în mod obișnuit 200 — 250 de întrebări. Pentru a se putea răspunde la toate în mod conștiincios, e nevoie de o serie întreagă de cercetări, experiențe și anchete. E nevoie apoi de o serie de aparate costisitoare și greu de găsit: spirometru, esteziometru, dinamometru, etc.

Când un învățător are de predat la 7 clase (cei dela școlile cu un singur post), când la celelalte școli clasele sunt foarte populate (50-70 elevi), când, pe lângă obligațiunile școlare, învățătorul mai are și atâtea extrașcolare, de ce nu se întreabă

cei porniți spre hulă : Când va putea învățătorul să completeze 60-70 fișe ?.

De ce nu se mai întreabă apoi : Atunci când școlile sunt ca vai de lume și abia au cu ce să se întrețină, de unde-și vor procura învățătorii instrumentele și aparatele necesare ?

Dar fișa cuprinde și o parte medicală, care, desigur, e cea mai importantă și trebuie întocmită de medic. Cum va putea însă bietul medic să completeze partea aceasta, care îi revine lui, când la o școală sunt, în medie, 150-200 elevi și el are în circumscripția lui cel puțin 10 școli ?

Din această scurtă confruntare cu realitatea, se poate constata că întocmirea corectă a fișelor pedagogice e o imposibilitate la majoritatea școlilor. S'ar putea întocmi desigur la unele școli dela orașe cu populație mai redusă și mijloace materiale mai mari.

— Bine, bine, dar atunci ce facem cu pedologia ?

— Să fie dumneaei sănătoasă, răspund eu. Vom face ce se poate, însă temeinic. Vom face cercetare serioasă a văzului și auzului, la începutul fiecărui an și vom așeza copiii în bănci după rezultatele acestei cercetări, nu după cum învață, sau după rangul social al părinților.

Vom observa apoi pe copii zi de zi, în toate manifestările lor, cu dragoste și interes și vom căuta să-i cunoaștem pe părinții lor prin legături personale și prietenești, nu prin interogatorii, cu creionul și hârtia în mână, ca la cabinetul de instrucție. Procedând astfel și predând la aceeași serie de copii — dela intrarea până la ieșirea lor din școală — vom ajunge să-i cunoaștem destul de bine, fără a mai mângâli kilograme întregi de hârtie.

Dacă se ține totuși ca fișele pedagogice să se întocmească e absolut necesar ca să se prevadă în programă cel puțin o oră pe săptămână pentru studii pedologice și să se pună la dispoziție instrumentele și aparatele necesare. Altfel, întocmirea fișelor pedagogice e o formalitate goală și o pierdere zadarnică de timp. Tare mă tem însă că întocmirea chiar în cele mai bune condițiuni tot asta este : o pierdere zadarnică de timp.

Dacă nu mă credeți pe mine — cine ar putea să creadă pe un amărit de învățător ? — ascultați ce ne spune ilustrul psiholog american, William James :

„Să nu mai proclamăm și să nu mai impunem studiul copilului ca o datorie necesară celor care s'au destul de împovărați și n'au nici o înclinare în această direcție. Mă unese în totul

„eu profesorul Münsterberg, care a spus că atitudinea învățătorului către școlar trebuie să fie concretă și plină de viață, o-pusă celor abstracte și analitice a psihologului de laborator.

„Învățătorii noștri, așa cum sunt, sunt peste măsură de împovărați și cine le sporește măcar cu o iotă povara lor, e un dușman al educației.

Indeletnicirile practice în școala primară.

Pedagogia contemporană și-a cristalizat un mănunchiu de idei călăuzitoare, de principii, de care orice școală trebuie să țină seamă, dacă vrea să fie o școală vie, în pas cu timpul.

Printre aceste idei călăuzitoare, locul de frunte îl ocupă principiul activității practice, activitatea fizică, manuală.

Dacă toți pedagogii sunt unanimi în a recunoaște importanța acestui principiu, nu toți îl privesc însă din același unghi de vedere. Unii — ca filosoful pragmatist american William James și pedagogul John Dewey — susțin activitatea practică pentru ea însăși, socotind-o ca o pregătire pentru viață a elevilor. Școala americană e transformată în atelier și laborator, unde elevul învață o meserie, o indeletnicire practică pentru viață.

În Germania, „Arbeitschulle“ — școala muncii — cum a numit-o Kerschesteiner — părintele ei, are același aspect cu aceleași rezultate, deși n'are la bază aceeași justificare. Kerschesteiner consideră munca manuală nu ca un scop în sine, ci ca un mijloc de educație morală și intelectuală, alăturându-se prin aceasta psihologului român Nicolaie Vaschide, care a lansat expresia „mâna organ intelectual“.

Alți pedagogi privesc activitatea practică nu ca obiect, ci ca principiu de învățământ, cerând ca orice lecție, dela orice obiect de învățământ, să aibă o aplicare practică.

Școala românească, cel puțin teoretic, a adoptat prima concepție: activitatea practică obiect de învățământ. Programa analitică prevede ore de lucru manual și practică agricolă. Cursul supra-primar are în special — tot teoretic — o accentuată coloratură practică.

Se tinde prin aceasta a pregăti pe copil pentru viață, a-l învăța o indeletnicire practică și, în special, la sate vorbind, a-l face un bun agricultor. Pentru aceasta, copilul trebuie să lucreze în ateliere, în grădina școlară și în câmpul de experiență al școlii.

Pentru a-l stimula, legea prevede pentru elev o cotă din recolta acestor terenuri.

Toate acestea teoretic. În realitate, din 1924 și până astăzi, nu s'a realizat nimic, sau aproape nimic. Aș vrea să știu câte școli sunt cu atelier care să merite acest nume? Și iarăși câte școli sunt care au o grădină școlară și un teren de experiență, cultivat după prevederile legii? Cred că nu mi-aș osteni prea mult memoria pentru a ține minte acele școli.

Îmi reamintesc de o revistă învățătorescă dela Iași, în care se povestea cu mult haz despre modul cum funcționau pe acolo „atelierele”. Întrucât legea cerea ca învățătorii, ce se prezentau la examenul de înaltare, să fi predat lucrul manual în ateliere, când dați dintr'o reglune au făcut rost de o teșghea de lucru și o treceau dela unul la altul, așa fel, ca fiecare să o aibă în ziua inspecției speciale! Și, pentru că teșgheaua trebuia să umble mai repede decât inspectorul, poznașul autor al acelei însemnări, propunea să i se aplice niște roate teșghelei cu picina!

Cu tot hazul pe care-l provoacă faptul povestit, noi totuși trebuie să ne întristăm, pentru că demonstrează în mod clar înexistența unei activități practice reale, în școala noastră primară.

De ce oare?

Trebue să avem curajul să răspundem cinstit, fără a ne ascunde după deget. Nu a învățătorului e vina, ci a statului. El a înscris în lege organizarea atelierelor, dar n'a dat și sumele necesare înființării lor. Marea majoritate a școlilor noastre abia au săli pentru cursuri și ca vai de lume și acelea! De unde să se scoată săli pentru ateliere, dacă statul nu pune la dispoziție sumele necesare?

Să le pună comunele? Dar ele abia au cu ce să cumpere lemne pentru încălzit și materiale pentru curățenie.

Prin urmare, în starea actuală de lucruri, ce s'ar putea face în școala noastră primară la lucru manual? Cioplituri din cuțit, pentru care ori ce copil simte o adevărată plăcere, împletituri de paie, mlajă, papură, pănuși de păpușoiu...

Acestea se pot face și se fac. Ceea ce demonstrează în mod clar că nu învățătorul e de vină, dacă activitatea practică nu e organizată așa cum prevede legea.

Să venim acum la practica agricolă, care, după litera legii, trebuie să facă din copil un bun agricultor, obișnuindu-l din școală cu ultimele metode de cultură. Legea ne spune că elevii dela cursul supra-primar vor fi chemați la școală între 1 Noembrie și 1 Aprilie.

Eu n'am auzit însă până acum că s'a izbutit pe undeva a se face agricultură iarna. Și atunci, în mod firesc, se pune întrebarea: când vor putea elevii dela cursul supra-primar să facă practica agricolă? Ca să-i aducem la școală în timpul

verii, când nu-și văd capul de treburi pela casele lor, e o imposibilitate.

Dar chiar dacă am izbuti să-i aducem la școală, trebuie să se țină seamă că nu se poate ca un copil între 12-15 ani să execute munci grele, așa cum cere munca ogorului.

Și chiar admițând că ar putea să execute toate muncile care se cer, tot nu vor putea ei să se pună la curent cu ultimele metode de cultură a pământului! Și nu vor putea, pentru că inventarul agricol al școlilor e inexistent.

Concluziunile ce se desprind în urma analizei obiective a situației reale sunt :

1) Activitatea practică în școala primară, în special aceea cunoscută sub numele de lucru manual, se reduce la cioplituri de cuțit, împletituri de paie, papură, etc. Ea va putea să se desvolte după prevederile legii, atunci când statul va da sumele necesare pentru construirea de ateliere și înzestrarea lor cu tot utilajul necesar.

2) Practica agricolă, așa cum o prevede legea, e inexistentă și nu se va putea organiza niciodată.

În această direcție, numai grădina școlară se poate realiza, căci are o suprafață mică și cere munci mai ușoare. Să ne îndreptăm deci toată atenția și toate puterile asupra ei, renunțând la culturile mari, pe terenurile de experiență. Și, când toate școlile își vor avea o grădină școlară bine organizată, cu răsadniță caldă, cultivând cu copiii tot felul de legume și zarzavaturi, vom avea motive să fim mai mult decât mulțumiți.

Ce facem însă cu agricultura în stil mare? Cum vom face ca sătenii să ia cunoștință de nouile metode de cultură, spre a putea scoate de pe ogoarele lor o recoltă cât mai îmbelșugată?

Pentru aceasta preconizez ca în fiecare sat să se înființeze o fermă model, cât de mică (2-3 ha.) sub conducerea Camerii de Agricultură.

— A, da, știm! se va răspunde: și absolvenții cursului primar să fie obligați să facă acolo un stagiu.

— Nu, ferească Dumnezeu! răspund eu. Fără obligativitate!

Ferma îi va atrage pe toți sătenii prin noutatea ei și prin rezultatele obținute, nu prin obligativitate. Ba de s'ar putea, aș fi de părere să se simuleze o interzicere a sătenilor de a-și băga nasul în treburile fermei. S'ar ajunge atunci la un rezultat invers. Toți ar căuta să facă pe dracu'n zece ca să știe ce se face și cum se face la fermă. Căci așa e în firea omului, să se opună constrângerii. Nu se duce unde îl sfătuești și îl îndemni, ci tocmai acolo de unde-l oprești.

Se cunoaște pățania lui Parmentier. A încercat pe toate căile să convingă pe Francezi să cultive cartofi, dar zadarnic. A avut atunci ideea genială de a cere regelui să cultive un teren de-al său și să pună o gardă, care, chipurile, păzea cu strășnicie, ca nu cumva să se atingă cineva de plantele ce se găseau pe el.

De unde până atunci nimeni nu voia să audă de cartofi, acum toți căutau să-i obțină și să-i cultive pe ogoarele lor!

M. David—Ghindăoani

L A P U T N A

Sună Buga veche, sună
 Glas de vifor crunt, năpraznic,
 Jertfă cere, luptă chiamă
 Pentru 'mpărătescul praznic.
 Voevozii cu dulamă,
 Voevozii cu cunună
 Ies din cripta lor străbună...
 Vin hânsarii, vin plăeșii,
 Vin mazilii și răzeșii...
 Ies vitezele năluci
 Să 'mplinească oastea sfântă
 Din morminte fără cruci...
 Iar arama le cuvântă :
 „Olăcari, porniți de sârg,
 Bateți sat și bateți târg,
 Clopote să sune 'n dungă

Cântecul de viață lungă ; —
 Să se scoale țara toată,
 E poruncă din Suceava
 Să 'mprăstie ca și pleava
 Mârșava, haina gloată,
 Fără cruce și credință
 Numai lanț și umilință.
 Foc pe dealuri, buciurare
 Pân' l'a cerurilor torți,
 Pentru praznicul cel mare
 Să se scoale vii și morți.
 Printr'a anilor furtune
 Fulgere spada vitează,
 Cântec aprig iar răsune
 Peste Putna veșnic trează!
 Ion Vespremie

Conducerea de sine a clasei.

Problema educației morale în școală este una din cele mai însemnate probleme, ce trebuie să preocupe mintea unui educator. Alătea cazuri pe care ni le oferă viața școlară : lenea, neascultarea, vagabondajul, culminând chiar cu crimele, impun soluții imediate și temelnice. Școala, și în special școala primară, este aceea care pune bazele educației morale.

Dacă ne-am gândi la felul cum s'a procedat și se procedează în școala primară, am vedea că acesteia îi revine întradevăr o mare răspundere, căci nu este deajuns ca școala să dea numai cunoștințe, ci trebuie mai ales să formeze acele deprinderi bune, care să-i servească cetățeanului de mâine drept arme în lupta vieții ; trebuie să dea atenție formării caracterului, căci acesta este hotărîtor în viața de mai târziu a copilului. Pentru aceea școala nu trebuie să se izoleze de viață ; copilul trebuie pregătit pentru această viață.

Și tocmai aici este marea chemare a școlii, ca să formeze forțele copilului pentru viață, fără a se mulțami să-i îngrămădească numai în minte cât mai multe cunoștințe sau precepte morale, în credința că acestea sunt prin ele însăși pregătitoare pentru viață.

În vechime, se credea că este deajuns să cunoști binele pentru ca să-l poți și face. Istoria educației ne arată cum, în decursul vremii, eroarea s'a inversat punându-se accentul pe înfăptuire numai. Chiar în psihologia modernă la Loke, — elementul reprezentativ — convingerea morală — predomina.

În mică măsură, Loke acordă importanță deprinderilor. Kant, deasemenea, ne arată chiar metoda după care putem forma convingerea morală, ceea ce înseamnă că și el pune accentul tot pe elementul reprezentativ în actul moral. Herbart, doar, acordă o însemnătate mai mare formării deprinderii, deși în concepția sa psihologică, centrul vieții sufletești îl formează reprezentările.

Dacă ne gândim însă la scopul educației, după Herbart, vedem că acest scop este definit de însuși Herbart prin trei

noțiunii: noțiunea de caracter, prin care înțelege perseverența voinței; noțiunea de moralitate, prin care înțelege acordul voinței cu ideile morale și în sfârșit, noțiunea de energie, însușirea de a se manifesta în afară prin acte.

Deci, la Herbart, se găsește și elementul executiv în actul de voință. Orice act de voință se definește așadar prin reprezentarea actului și prin executarea lui.

Nu poate să fie un act de voință numai intenția cuiva de a face ceva, după cum nu se poate numi act de voință numai executarea autonomă a unui act. Convingerea morală însoțită de faptă acesta este actul de voință.

Educația trebuie să formeze deci principiile morale, după cum trebuie să formeze și deprinderile pentru înfăptuirea acestor principii morale. Principiile morale se formează prin învățământ. Deprinderile rezultă din executarea repetată a unor acte.

Am văzut că aceste aspecte ale actului voluntar n'au fost armonizate în istoria educației, punându-se accentul când pe un aspect când pe celălalt.

Psihologia timpului nostru a fost aceea care a explicat și a impus această armonizare. După psihologia nouă, orice act conștient voluntar are la bază imaginile kinestetice, adică urmele pe care le lasă senzațiile de mișcare ale propriului nostru organism. Orice reprezentare, orice principiu moral, pentru ca să se poată realiza în faptă, trebuie să-și găsească corelativ: imaginile kinestetice. Nu se poate trece dela reprezentarea conștientă la executarea faptului, decât dacă între ele mijlocește o legătură, o imagine kinestetică. Și tocmai acest lucru este neglijat în școală. Căci, la urmă nu i se poate reproșa școlii că nu se conduce după principii morale. De pe o catedră nu se propăvăduiește lenea, desfrâul și crima; dar i se poate reproșa că nu a învățat pe elevi cum să trăiască aceste principii, cum să le aplice în viața de toate zilele. Iar dacă s'a făcut și acest lucru, atunci s'a făcut într'un fel care n'a corespuns cu psihologia sufletului copilului, căci s'a căutat totdeauna ca acesta să se supună orbește unor reguli nepotrivite cu firea lui, unei discipline cuprinsă în precepte a căror necesitate el n'a simțit-o, pentru că n'a avut nicio legătură cu sufletul său.

Sistemul despotice și arbitrar care se aplică în școlile noastre în privința educației morale, n'a corespuns și nu corespunde idealului urmărit de educație. Și acest ideal este atât de bine fixat: pregătirea pentru viață, ca să avem cetățeni luminați și liberi; nu libertatea excesivă și anarhică, ci aceea conformă cu principiile morale ale societății.

Formarea personalității morale a caracterelor libere pornește din școală nu prin severitate, ci prin libertate, dar o libertate disciplinată, căci fără disciplină omul devine sclavul capriciilor lui, iar fără libertate ajunge sclavul mediului în care trăiește.

Evitând exagerările, libertatea și disciplina se împacă una cu alta. Pentru aceasta va trebui ca să facem apel nu la elementul individual, ci la elementul eroic al ființei omenești. Aceasta este concepția lui Foerster în domeniul educației morale. Prin concepția sa, Foerster lămurește două puncte importante ale acestei probleme: 1) înlătură opoziția între libertate și supunere (constrângere), 2) face legătură strânsă între idee și acțiune, între principiul moral și fapta morală.

Sistemul constrângerii exercitate din afară să-l înlocuim cu supunerea liberă, cu supunerea acceptată de copii. Pentru aceasta trebuie să-i facem și pe ei părtași la măsurile pe care le luăm în privința bunului mers al clasei, la organizarea întregii munci în clasă, prezentându-le supunerea și serviciile în interesul clasei ca o faptă de onoare. Astfel, Foerster stabilește principiul responsabilității ca unul din cele mai valabile în educația caracterului.

„Faceți ca voința centrală să primeze asupra voinței periferice, personalitatea morală asupra individualității naturale“.

Iată mijloacele recomandate de Foerster pentru triumful personalității asupra individualității:

- 1) *Convorbiri asupra pornirilor rele ale școlarilor.*
- 2) *Stabilirea mijloacelor de luptă împotriva lor.*
- 3) *Exercitarea voinței individuale în acest sens.*

În stadiul întâiu, educația nu se poate lipsi de constrângere.

În stadiul al doilea, copilul trebuie să-și reprezinte concret chipul în care se prezintă mânia, invidia, minciuna, violența — adică toate pornirile inferioare ale individualității.

În stadiul al treilea, se vor deprinde elevii să îndeplinească în mod statornic un plan, împotriva tuturor pornirilor dinăuntru și a tentațiilor din afară.

Elevii vor face apoi exerciții de înfrânare și de renunțare.

D-l Radu Petre, în lucrarea D-sale: „Conducerea de sine a clasei“, dă prețioase exemple în acest sens, care pot servi drept model tuturor acelor care ar aplica această metodă. Dacă exercițiile de voință individuală și-au ajuns scopul, Foerster recomandă să i se lase copilului libertate, dându-i-se multă încredere și răspundere în același timp în viața clasei.

Foerster creează apoi următoarele forme de înfăptuire ale principiilor teoretice:

- 1) *Conducerea clasei prin opinia publică.*
- 2) *Conducerea de sine a clasei.*
- 3) *Conducerea de sine a întregii școli.*
- 4) *Educația reciprocă între școlari.*

Aceste forme au fost aplicate în multe părți și mai ales în America.

Conducerea clasei prin opinia publică are la bază participarea elevilor la conducerea clasei, în locul constrângerii rigide. Este o formă introductivă a conducerii de sine a clasei. Educatorul cere colaborarea elevilor dându-le anumite însărcinări și anumite răspunderi și cerându-le să se achite conștient de ele. În acest caz, educatorul conduce cu ajutorul sentimentului general al clasei. Pentru aceasta el face apel la elementele bune din clasă.

În conducerea de sine a clasei, școlarii se conformează de bună voie unor reguli (principii), pe care ei înșiși le-au stabilit și aprobat și nu-s subjugăți unor prescripțiuni, la stabilirea cărora n'au luat parte și cărora li se supun de frică. Prin această autonomie acordată treptat elevilor, educația prin libertate își capătă adevăratul ei înțeles.

Se poate pleca la conducerea de sine, pornind dela abaterile de fiecare clipă din clasă și din viață, abateri pe care școlarii sunt puși să le mărturisească în scris, fără să se iscălească.

Se cere apoi copiilor câte un mic serviciu pe care trebuie să-l facă în mod conștient: unii să fie de serviciu în clasă pentru curățenie și aerisire, — alții să cerceteze temele scrise, desemele, ș. a. din timpul săptămânii. Încetul cu încetul acești funcționari sunt mulțumiți când fiecare aproape e ocupat cu câte ceva în viața colectivă a clasei.

Copiii vor fixa apoi ei înșiși, dirijați numai de educator, o serie de reguli pe care se vor obliga să le respecte. Abaterile vor fi sancționate tot de ei după un cod stabilit de întreaga clasă. În acest scop ei își aleg un tribunal format dintr'un președinte, doi judecători și un secretar. Fiecare funcționar sau inspector însărcinat cu un serviciu în clasă, își prezintă raportul său în ora anume fixată în acest scop odată pe săptămână, de regulă sâmbăta.

În această oră se discută abaterile prezentate defuncționari și inspeciori și se sancționează de judecători, după codul stabilit. Tot în această ședință se fac și lecturi stabilite dinainte, de un comitet anume însărcinat pentru aceasta de către clasă. Hotărârile se trec în procese verbale la fiecare ședință. Însărcinările fin timp de o lună, după care timp, clasa își alege iarăși pe aceia care trebuie s'o conducă mai departe.

Elevil vor fi însărcinați să aleagă cele mai bune deseme și hărți, iar cu ele să împodobească păreții clasei.

Ideea fundamentală, ce se desprinde din întreg sistemul foersterian, este să deprindă pe copii să se poată conduce singuri. La baza organizării stă principiul răspunderii personale și al inițiativei.

Educatorul nu-și dă seama cât de mult ușurează disciplina, dacă în loc de a governa contra copilului, guvernează împreună cu el.

În concluzie, metoda conducerii de sine a clasei, permite să se organizeze viața clasei în așa fel, încât să formeze în fiecare copil deprinderi bune, simțul responsabilității și al inițiativei, — pregătindu-l în adevăr prin această viață în mic, pentru viața de celățean cerută de societatea în mijlocul căreia va trăi.

V. Hârlea

R U G Ă

De întâlnești o cruce pe culmi sau cruci în drum,
Pe câmp basarabean, tu, călător, de-acum
Și cel ce vei veni oprește-te tăcut,
Sub fiecare doarme — un erou necunoscut.

Martir ce străjuește în ceala celor sfinți,
Muri pentru credința rămasă din părinți
Și pentru glia țării de veac basarabean ;
Sărută-i țărna sfântă vileazului oștean !

Și în genunchi te roagă la crucea lui de lemn
Și pentru neam să-ți faci al crucii mare semn ;
Din Răsărit privirea înalță-o în sus
Și-apoi întinde dreapta împlinirii spre Apus.

Didina Căp. Florea

LA HOTAR

Noi ne-am adunat pe zonă loți chemați de crezul sfânt,
Căci simțeam svâcnind în piepturi o iubire de pământ.
De pământul țării noastre unde cântă ciocârlia,
Unde zac strămoșii noștri, înfrățindu-se cu glia.

Invățam să știm conduce frații noștri în războiu,
Ca să risipim amarnic al dușmanilor puhoi.
Cu-arma 'n mână la hotare prindeam și noi meșteșugul,
De-a ne apăra moșia, ce-am arat-o ieri cu plugul.
Și-aplecați pe baionete eram mândri că ni-i dat
Să păzim cu pieptul nostru, ce părinții ne-au lăsat.

Nu de mult a fost măcelul, ce ne-aduse și pe noi
S'avem tâlcul în hrisoave, scris cu sânge de eroi.
Oțeliți de vitejia... și de sângele vărsat,
Așteptam și noi dușmanul să-l luăm la scarmanat.

Parcă-l văd pe bietul taica.., el știa al vieții rosturi
Așteptând cu pușca 'n mână, zi și noapte 'n avantposturi.
Și-l mai văd svârlind grenada la dușmanul ce sta 'n șanț,
Să trăiască Regimentul... Dorobanți !

Aștepta în zori dușmanul cu ochi țintă ca de drac,
Și deodată regimentul se pornește la atac.
Trăsnet ! fulger ! vaier ! spaima în pozițiile dușmane,
Și Români trec ca glonțul, făcând sute de mormane.

Către seară când crezură că dăduse treaba gata,
Se opri tot regimentul, dar lipsea sărmanul tata.
Și cu el căzură alții... rude, prieteni și părinți,
Ce stau colo sus în ceruri printre miile de sfinți.
Sângele vărsat de dânșii, ce-au căzut ca niște brazii,
Curge azi în corpul nostru miilor de camarazi.

Sfinți eroi... priviți de-acolo... și fiți mândri că feciorii
Sunt și astăzi la hotare, ca și voi învingătorii.
Vom păstra o Românie ce-am primit-o de la voi,
Și vom da-o mâini pe seama altei serii de eroi.

Iată astăzi crezul nostru... limpede și nepătat,
Cum am zis pe sfânta cruce și pe-onoarea de soldat,
Că vom fi floarea oștirii, ca și floarea de pe plaiu,
Și închin aceste versuri împăratului Mihai.
Stând de veghe la hotare și scriind seara pe lună...
Iar de vreți să mă cunoașteți... sunt sergentul Mătrăgună.

Ioan Bordeianu

Ultima lui suflare...

Melchiorri, eu și cele două călăuze am ajuns la cabană spre seară și am găsit pe prietenul nostru Lan a singur, stând pe prag ca înmărmurit.

— Povestește, vorbește! Cum s'a întâmplat? Și este adevărat?

Ne-au chemat în ajutor doi păstori, care scoborau dela Adăpostul „Torino“. Dar cum a făcut? Un om atât de obișnuit cu muntele? Și soția lui unde este? Tu nu te-ai urnit de aici? Dela ce oră sunteți aici? Vorbește!

Mișcă capul zâmbind cu tristețe, apoi vorbe fără știr, aproape ca în somn.

— Am sosit aici sus, la orele unsprezece, în dimineața aceea; plecași din Cormageur în zorii zilei: eu, Petre Roan și soția lui: cei mai buni alpiști. Cu Petre și cu soția sa, am făcut până acum și alte excursii. Il cunoșteași pe Petre, nu? Tânăr, robust...

— Da, desigur, și...

— E mort! Rostogolit acolo 'n fund, la două sute de metri de aici, căzut în prăpastie. E de necrezut. Să cadă de pe o culă, el care se căjăra pe stânci!

— Și l-ași lăsat acolo?

— Cum să-l lai? L-am căutat mult, eu și soția lui, l-am strigat... ceasuri de-a-rândul!

În sfârșit, ea — soția — l-a zărit: un mușuroi de veșminte negre în fundul prăpastiei. Vroia să se arunce acolo și ea. Am trecut prin momente groaznice. Nu aveam funii destule pentru a ne lăsa în jos.

Apoi s'a ridicat negura. Până mâine dimineață nu se va putea face nimic. Trebuie să dormiți și voi aici. O noapte întregă trebuie să petreceți încă aici...

Melchiorri și cele două călăuze făceau, înmărmurite, cu fețele impletite de durere. Apoi am intrat în cabană. Aici focul ardea. Într'un colț, un culcuș făcut din paie și din așternuturi

aspre : culcușul pe care îl pregătise Petre Roan mai înainte de nenorocire, pentru prietenul nostru Lanza. Funi, saci și târnăcoape aruncate pe podea.

Eu reluai întrebările :

— Dar pentru ce s'a despărțit de voi ? Pentru ce a scoborit din nou ?

— Pentru o prostie. După o oră, după ce ajunsesem aici — răspunse Lanza — eu băgai de seamă că-mi lipsea binoclu; un binoclu „Zeiss“ nou. Mi-am amintit că l-am uitat la Adăpostul „Torino“. „Dacă trece cineva pe acolo, îl bagă în buzunar“, zic eu. Și atunci, bietul tânăr, care era săritor și neobosit, se oferi îndată : „Scobor eu ! Mă duc să-l iau, îl aduc aici sus. Într'o oră o fac, vei vedea. Lasă-mă să mă duc !“ Stăruie. Pe catâră, în salturi, dispăre 'n jos, ca o capră sălbatică. Și nu s'a mai întors !

— Și-a rupt un picior, desigur. Trebuie să fi căzut, în timp ce scobora.

— Era negură ?

— La acea oră, nu.

— A strigat ?

— N'am auzit nimic.

— Tu ai rămas aici... cu soția ?

Lauza se întoarse repede să mă privească, ca și cum acea întrebare l-ar fi lovit mai mult decât celelalte.

— Ce vrei să zici ?

— Nimic... așa... Acum ea unde este ?

— Nu știu. Nu m'am mai ocupat de ea... după. Păream doi nebuni. Poate dă târcoale pe aici, prin împrejurimi, sau stă acolo, pe marginea prăpastiei.

— Trebuie s'o căutăm.

— Desigur, aprobă Melchiorri.

— Pentru ce să nu-i spunem ?

— Tăcere !

Se auzi șgomot de pași în afara cabanei. Apoi ușa se deschise și femeia intră. Lumina roșie a lămpilor noastre portative îi lumina statura joasă și 'ndesată. Se opri ca să ne privească, cu chipul încremenit de uimire, fără să clipească. Apoi merse de se ghemui lângă foc și rămase nemișcată, cu ochii fîntă la flăcări, într'o tăcere apăsătoare.

Basmaua îi căzuse de pe cap pe umeri și părul ei blond, împletit în codițe mărunte, cărlionțat și iscusit răspândit pe tâmpile și pe frunte, străluci în bătaia flăcării. Cu toate că era solidă în șolduri și la plept, mai mult musculoasă decât grasă, desvol-

tală din pricina greutateilor muntelui, arată foarte tânără, poate nici de douăzeci de ani, după frăgeziunea pielii, bronzată de soare pe obraji, dar ca laptele de albă pe la urechi, pe sub bărbie și pe gât. Ochiul său de copil, albaștrii, de un albastru de cobalt, distonau ciudat cu voluptatea gurii largi și cărnoase, ca o piersică prea coaptă, crăpată de vânt, în pom.

Desigur Melchiorri și cu mine aveam în aceeași clipă aceeași gând, pentru că, după ce am privit-o îndelung, ne privirăm și după aceea fixarăm pe Lanza care, de când intrase femeia, stătea ghemuit pe sacul său, cu ochii țintă la pământ, cu capul între genunchi, nemișcat.

Noaptea se lăsase învăluind stâncile colțuroase și ghețarii, rotunjind prăpăstii într'un vârtej de negură agitată. Se auzea vântul urlând departe, apropiindu-se cu vuiete mari și clocotiri, asemenea unui torent în creștere, clătinând ușile cabanei, ca și cum cineva ar fi vrut să intre cuprins de frică.

Cele două călăuze, ghemuite în lungul unui perete, adormiseră și se auzea răsuflarea ritmică și greoaie a lor.

Melchiorri spuse femeii cu blândețe:

— Încearcă-te să dormi puțin! Ea nu se mișcă, nu răspunde, parcă n'ar fi auzit deloc.

— Încearcă-te să dormi. Acolo... în pat..

La acest cuvânt, femeia ridică capul, îngânând:

— Acolo deasupra... nu, nu... mai bine să mor.

Melchiorri tăcu. Femeia începu să plângă, un plâns al ei nervos, întrerupt de scurte suspine. Apoi se duse să ia sacul lui Petre, îl desfăcu încet, scoase ceea ce era în el și aparținea mortului, pipăi, cântări totul cu atenție, cu mișcări încete, cu mâini ușoare, de mângâiere; puse din nou totul în sac, pe care apoi îl strânse și ținu deasupra o mână ca pentru a-l apăra. Lângă sac trase funia și târnăcopul lui Petre, strânse totul cu o grijă plină de dragoste, cu o duioșie maternă și copilărească totdeauna.

Suspina și tremura puțin.

— Încearcă-te să dormi, se întoarse și insistă din nou Melchiorri, mișcat.

— Întinde-te peste așternuturi...

— Nu, nu! Izbucni femeia aproape cu mânie.

— Și atunci — spusei eu lui Lanza — culcă-te tu în pat. Al și tu nevoie de odihnă.

Femeia ridică capul să privească pe Lanza, tristă, cu sprâncenele încruntate. El răspunse puțin după aceea, fără s'o privească:

— Nu pot să dorm. Stau mai bine aici. Mulțumesc.

— Cel puțin ia-ți perna și sprijină capul pe ea...

Cu aceste vorbe am scos dela căpătâiul culcușului o perniță mică de gumă, umflată cu aer comprimat și am vrut s'o întind prietenului nostru, când femeia sări în picioare, dădu un țipăt și prinse să se înfurie ca o nebună.

Călăuzele se deșteptară într'o săritură. Am pornit toți împrejur, neliniștiți s'o ținem, fără să înțelegem, la început, nimic.

— Perna! — Striga ea. — Dați-mi-o! A umflat-o el mai înainte de a scobori. Este înăuntru suflarea lui! Dați-mi-o!

Ținând perna cu amândouă mâinile, căzu în getunchi.

Și noi am rămas acolo, înmărmuriți, să privim femeia, să fixăm acel sac de gumă cenușiu, umflat, înspălmântătoare urmă a unui mort, vie de suflarea unui mort, plină cu nimic și grea de mister.

Și spusele pline de rugă ale femeii îndurerate ne-au descoperit o realitate și mai tragică.

Ce-am făcut, Petre! Ce-am făcut! Pedepsa a venit repede! E înspăimântător! Sunt blestemată! Petre, mă auzi? Eu nu vroiam, Petre? Ascultă-mă! Iartă-mă!

Pe acea pernă umflată cu suflarea lui Petre, soțla sa pusesese capul greu de voluptate și de trădare, în timp ce Petre murea.

(Din italienește după Salvator Gotta)

Trad. de Maria Ștefănescu

O M Ă T U L ...

Omătul crește depărtarea
cătunelor necunoscute,
pe unde le-a zidit uitarea
din care n'au să se mai mufe...

Și drumuri albe de mătășă
avându-și fără de tocmeală
avânturi să pătrundă 'n casă
și'n oameni mai c'ar da năvală...

Ci frumusețea de departe
cum frige lângă carnea vie!
izvoritoare tot de moarte
sunt frumusețile pe glie...

Cât lumea — albe țintirime, —
de rar mai suie câte-o cruce;
din fulguiala 'n adâncime
doar gândul dincolo se duce...

...Sporindu-vă 'n singurătate,
cătunelor necunoscute,
o inimă spre voi mai bate —
un suflet dă să vă sărute!...

Căci alba, palida tristețe
în care vă gândesc departe —
e-a mea și-a zilelor drumețe:
întreagă — orișicât se 'mparte...

Har. Mihailoecu

CRUCIATA

— Pornindu-se vârful către miază-noapte
i-ai dat apoi și partea din apus ;
pe urmă 'n sud ai scris-o cu mari fapte,
iar încheiere 'n răsărit ai dus.

Ai izbândit desăvârșită cruce,
armată cum n'au mai luptat și nu-s !
sfârșitu 'ntr'un obșteșc triumf te duce
grăind de ce te-a ajutat Isus...

Prin tine și-a 'ntregit măritu-l nume...
In locul ceții care-l prigonea —
trăgând cu sila prăbușita lume
o cârmui către zariște de stea...

...Vin neamuri cu duiumul în cruciații
acestor timpuri ; nu lipsim nici noi...
Și diavolii se 'ncruntă — blestemați,
dar focul Domnului îi dă 'napoi..

Asemenea cu cea dintâi urgie
când au picat semeții din înalt,
vin trăsnetele 'n forfoteala vie
de peste tot dând iazmelor asal...

Arhanghelii cu săbii lungi de pară
încovoiate 'n zări pe după lunci,
topind ca rugul fiară după fiară
descătușă tot robi năuci de munci.

Pământul greu oftând a ușurare
— pe sânge presărând cenușă, scrum —
rănit doar, — la lumina ce-i răsare
încet-încet se curăță de fum...

Sfârșindu-se puternica eclipsă,
va pogori din înălțimi apoi
Ierusalimul din Apocalipsă —
lăcaș al seminției de eroi !..

Brătulenii.

Intr'o livadă de pe malul din dreapta Prutului, ostașii stăteau întinși pe foile de cort. Nu vorbeau. Fiecare se gândea, cu ochii așteptând spre bolta cerească, ce se zărea printre frunzele copacilor, și așteptau clipa sfântă, în care să arate dușmanului că pământul pe care stăteau nu era al lor. Ni-l răpise cu un an înainte.

Așteptau clipa răsbunării. N'au dormit toată noaptea. Tunurile noastre au tras neconținut. La început au răspuns și cele dușmane, dar după miezul nopții au tăcut. Când se revărsau zorii, se restabili liniștea.

Razele soarelui se jucau pe apa lină a bătrânului râu. La postul de comandă toți erau neliniștiți, cu ochii îndreptați spre aparat, care întârzia de a ne trimite semnalul... Ora 13. Nimic! Se servește masa trupei fără nici un murmur. Ora 14. Fiecare se uită întrebător la camaradul de alături. Ora 15. Tot nimic!

În sfârșit, ora 15¹⁵. Comandantul ridică mâna în sus și apoi o lasă arătând direcția spre răsărit: — La Nistru, flăcăi! Toți ar fi izbucnit în „ura”, dar gura lor trebuia să rămână mută, pentru a se putea arunca pe cellalt mal.

Când am ajuns pe marginea apei, pionerii legau ultima barcă. O cruce mare și prima grupă pășește pe pod. Era ora trei și jumătate. Pe cellalt mal îmi privii camarazii. Aproape nu-i mai cunoscteam. Ochii lor erau făclii aprinse de emoție. Fețele lor prinsese un roșu viu și toți respirau adânc.

Călcau iarăși pe pământul sfânt al țării, răpit mișelește de dușmani, pământul de pe care cu un an înainte fuseseră isgoniți și batjocoriți ca niște vinovați.

A sosit ceasul răfuelii! Cu grupele prin flanc traversăm pădurea. Dar nici picior de Rus. Artileria i-a pus pe fugă. La 3 km. de noi era satul Brătuleni. Din informații, pe acolo ar fi armata bolșevică.

Soarele dăduse jumătate după deal. Patrurile noastre, ce ajunseseră într'o vie deasupra satului, încă nu ne aduc nicio veste. Se dă ordin de oprire, căci se întunecase. Fiecare ostaș trebuia să-și șape un adăpost pentru noapte.

Èram la circa 1000 m. de satul ce se găsea în valea din fața noastră. Pe liziera de răsărit trecea un pârâiaș, dar care, în loc de apă, căra nămol, unde rațele și porcii satului își făceau baie. În unele locuri avea lățimea de 15 m. Pe partea cealaltă începea un alt deal cu panta lungă de 1500 m. brăzdată de un ușor canal al unui torent.

Pe la ora două după miezul nopții, inspectez sentinelele. Dar spre mirare, toți vultanii stăteau cu capul pe coate și priveau spre dealul de dincolo de sat.

Dinspre postul de comandă se apropie cineva. Sentinela îl soamează și recunoaște pe d-l Căpitan B. E., care strigă să vină comandanții de grupă la el. Le spune despre ce e vorba, apoi întreabă cine dorește să plece. Toți se oferă într'un glas: „Eu!” Dar fu ales sergentul Toma, un flăcău scurt și îndesat, cu gene mari și ochii căprui.

Toma își luă grupa și plecă. După 20 minute, pe coasta din fața noastră, zeci de focuri dela gura armelor se aruncau asupra lor. Se întoarseră înapoi. Misiunea lor fu îndeplinită, căci voiam să știm cu cine aveam de-aface pe dealul din față. Căpitanul felicită pentru curaj pe sergent și plecă. După o jumătate de oră, comandanții de ploton erau chemați la P. C. Toți așteptau cu nerăbdare întoarcerea or, căci se știa despre ce e vorba.

— Acum ori niciodată, băieți! Și la ora 4⁴⁵, luăm dispozitivul de luptă și dăm drumul la vale. Patrulele cercetau casele. La intrarea noastră în sat, furăm primiți de câteva salve de tun, iar aruncătoarele „Brandt” svârleau proiectilele ucigătoare din ce în ce mai dese asupra ostașilor. Din salt în salt, pe după case și garduri, am traversat satul până pe malul pârâiașului. Toți stăteau lungiți în dosul gardurilor. Armele automate inamice țâcăneau uimitor. Pe deasupra noastră gloanțele băzâiau ca un roi de bondari. La un flueraț puternic, comandanții de grupe se aruncă în mâl. După ei, rând pe rând, toți pușcașii. Incepu târâișul prin nămol sub focurile inamice, căci în picioare nu se putea sta.

În sfârșit, iată-i sub deal!

Sergentul Anastasiu fixează pușca-mitralieră într'un copac, o chește bine și trage. Sub protecția lui, pușcașii înaintează. La fel înaintează toate grupele. Se asvârleau flăcâii în foc fără șovăire! Era lupta ce o așteptau de mult. Un glonte dușman lovește în cap încărcătorul dela pușca-mitralieră a lui Simionescu. Un obuz îl isbeste și pe camaradul meu la pământ. Văzând grupa amenințată, soldatul Popa C. luă pușca-mitralieră de jos, atârnă carabiniera de gât și pășind voiniceste la deal, trăgea încărcător după încărcător. Incepu să strige *ura* și toți după el. Cu baionetele la arme se aruncară voinicii asupra adăposturilor inamice. Rușii o puseră pe fugă. Mișei! N'au stat la

luptă dreaptă. Au svârlit arme și tot ce aveau și mâncau pământul, Sergentul Anastasiu fu primul ce puse piciorul pe întâiul obiectiv.

Nu ne oprim aici. În ordin mai erau încă trei obiective.

În urma noastră, casele Brătulenilor străluceau și parcă râdeau în horă. Desrobisem primul sat basarabean.

Atacul reluă înaintarea. De pe o altă culme de deal, inamicul arunca iarăși gloanțe ucigătoare asupra noastră. Ca râmele se târau soldații și când să ajungem aproape, bolșevicii iar o puseră pe fugă.

Câțiva nouri acoperise soarele. De după deal se ridicară alții mai furtunoși. După câteva minute, o ploaie rece spăla fețele transpirate ale ostașilor, care urmăreau în goană pe inamic.

În fața noastră se ridică o pădure, ce trebuia traversată și curățată de dușmani, cu toate că ziua se îngâna cu noaptea.

Intrașem în pădure, când un strigăt ne opri pe toți. Un Rus dintr'o tufă înfipsese baioneta în pieptul unui ostaș de al nostru. Cât ai clipi, un alt soldat fu cu mâna în gâtul rusnacului, îl isbi jos, îl legă burduf și îl ducea acum la postul de comandă. Rusul sbiera ca un porc la Ignat.

Ploaia se îndesi. Peste două ore ne oprim la cealaltă margine a pădurii, cucerind toate cele patru obiective.

Căpitanul mulțumește ostașilor, comandă apoi descoperirea și câteva minute de reculegere le închinăm primilor noștri eroi căzuți la datorie. Apoi cele trei plotoane, în jurul a trei rădăcini de stejar, îngrămădite ca să se încălzească, așteptau revărsatul zorilor. Doar sentinela pășea încet printre vreascurile pădurii.

De departe, dinspre răsărit, se auzea câte un lătrat de câine. Erau stăpânii satului Ciorăști, ce ne așteptau.

Mihai Ungureanu

POEZIEI

O, raiu de vise blânde, tu vleața-mi luminezi !
Când inima și gându-mi în strofe le 'ntrupezi,
Când sufletu-mi spre astre, ce 'nvăluie mistere,
Îl faci să se avânte, să simtă mângâiere
În candidă, duiosă, divină reverie —
În clipa asta sfântă te cânt, o poezie !
Întreaga lume 'mi pare un zâmbet de regină,
Un bulgăre de aur, o rază de lumină,
Din care tind, adesea, simțiri să mi s'adape...
Precum un vânt năpraznic s'așterne peste ape,
Născând dintre adâncuri un murmur peste valuri —
Rotind spumoase cercuri, zdrobindu-le de maluri —
Tot astfel, poezie, tu vleața 'nviorezi...
Necazurile toate de mine 'ndepărtezi,
Și 'ntreaga mea flință o faci să te admire,
Că-mi ești izvor de visuri, liman de fericire !

PEISAJ HIVERNAL

Petale de nea din înalt se desprind...
O mantie albă s'așterne pe zări,
S'avântă cascade pe 'ntinsele mări,
Dur pler ca fantome în zori de argint.

Pădurea întreagă respiră din greu —
Atâta povară pe umerii ei !
Molatecul vânt pirotește în tei,
Iar fulgii pe ramuri coboară mereu.

Deodată tresare un braț de stejar !
Podoaba cea albă îi cade ușor —
Un șolm o asvârle în aprigu-i sbor, —
Urmându-și vânatul ce fuge 'n zadar...

Mihai Baclajanschi

ELEGIE

Îmbătrânit strâng toamna în vreascuri de tăceri...
La tinda amintirii trag ivărul și-ascult
Cum prispa măcinată de ploile de eri
Mereu își prăbușește țărâna pe trecut.

Gândirea mi-o amestec cu oase și pământ,
Scot din sertarul negru vieață ostenită...
Când presimțirea svârle mormanele de vânt,
Cimilitura-și strânge miezul în ursită.

Atuncea cresc în sbucium primăveri de stele
Și madrepori de liniști în ape de abis...
Singurătatea-și urcă avânturile'n vele
Și se trezesc în mine peregrinări de vis.

Și iar mă 'ntorc pe unde neliniștea apare
Cu brațele de cruce întinse peste noi,
Inchid sertarul negru și liniștea tresare
În lemnul vechiu legată - de mult - ca un strigoi.

UITARE

O cruce aplecată peste furtuni de vis
Va dăinui în vreme pe cremene de culmi...
Vei căuta, odată, zadarnic cum a scris,
În lemnul ei, destinul, singurătași de ulmi.

Nu frânge mângâierea trecutului în mâni ;
Pe drumurile lumii te-oiu căuta mereu...
Ascult cum vântul toamnei, în cumpeni de fântâni,
S'apleacă peste mâlul... sufletului meu.

Cu palmele de frunte și de obraz visate
În lacrimi de soare mă soarbă lângă prund.
Mă răstignească jalea cântărilor uitate
Și depărtarea cadă în mine până 'n fund.

VOIU VÂNTURA CA VISUL...

Azi îmi arunc povara de lespede în drum,
În templul vremii singur mă voiu urca învins,
Voiu strânge în urcioare izvoadele de scrum,
Când licărul din urmă de mult se va fi stins.

S'o năruî atuncea și trudă și avânt,
Voiu vântura ca visul o mână de țărână
Și lespede pe care din sânge și cuvânt
Mi-am însemnat destinul, pe piept o să-mi rămână...

S O N E T

Mi-i sufletul de vreme desfrunzit,
În țărna mea îs singur și străin —
Sub crucea aplecată din destin
Eu simt în mine hăul împlinit.

Stau până 'n umeri parcă prăbușit
În osământ de vis de pelerin.
Aștept să-mi lege sângele deplin
Uitarea rece care-a vremuit...

...Doar parcă un fior nelămurit
De floare scuturată m'a trudit...
De nicăiri încolo nu mai vin :

Chemările în mine s'au zidit
Și cu o floare albă de mălin
Fă-mi, mamă, somnul morții liniștit.

Lucian Mircea

La Cocul Fertei lor.

Pe culmea dealului ce se arcuește deasupra Calarașilor, din ținutul străvechiu al Lăpușnei, lângă drumul ce duce din târg spre satul Mândra — acolo sus — sub cerul înalt și luminos al Basarabiei, am ingenunchiat și m'am rugat la mormintele eroilor învățători: Iorgu Apopei, Laurențiu Popa și Gavril Simionescu.

Acolo și-au găsit ei odihna, după iureșul înfierbântat al zilei de 8 Iulie.

Cum au luptat ei, mi-au povestit blajinii gospodari din satul Calarașilor.

Dârzenia lor nu a putut fi înfrântă de hoarda păgână. Din ceea ce au câștigat, n'au dat înapoi nici un pas și stau acolo mărturie a voinței neînfrante a Neamului, de a sălășlui pe aceste locuri sfințite de atâtea ori cu sânge creștin și moldovean.

Pe Iorgu Apopei l-am văzut pentru cea din urmă dată, în ceasul când primise ordinul de pregătire și de plecare spre Prut. Era vesel, de parcă pleca la nuntă. Iși îndemna ostașii, le dădea sfaturi, râdea, iar pe frunte îi juca cunoscuta lui șuviță de păr alb,

A pornit din Slobozia alături de frații lui de arme, cu Neculai Mancaș și Ghiță Haznaș, pe o vreme mohorită.

În dimineața ploioasă, care i-a găsit în marș, firea lor de strănepoți ai Dacilor a răsbătut prin pojghița neliniștei și a oboselii.

Cine ar fi mers atunci pe drumul Romanului, ar fi întâlnit o trupă, în fruntea căreia niște învățători cântau, iar după cântecul lor, în cadență vioaie, sprinteni, mergeau ostașii.

Așa au dus învățătorii din Neamț oștile de moldoveni la luptă și la biruință.

Așa a pornit Iorgu Apopei la nuntă.

Nunta lui a fost aici, pe dealul Calarașilor, în chiotul flăcăilor, în bubuitul tunurilor și șueratul gloanțelor. A căzut în rând cu vitejii ofițeri: Căpitan Ionescu, Locotenent Boris Glodeanu și Sublocotenent Dragomir.

Pe un hotar de ogor i-am găsit mormântul lui, neștiut încă, iar alături, ca o mărturie a dârzeniei lui de luptător, o moviliță de cartușe, rămase dela mitraliera cu care el singur a tras.

Un elev din Calarași, normalistul Timoftei Lipcanu, m'a dus printre vile spârcaute de gloanțe și de schije și mi-a arătat cu ochii în lacrimi locul.

Mi-a spus încet: aici a murit domnul locotenent Iorgu Apopei. Alături am aflat și mormântul lui.

Mai târziu, l-am luat cu fratele lui și cu mama sa și l-am dus să se odihnească lângă biserica din Tg.-Calarași.

În cimitirul eroilor, întocmit aproape de locul luptei, odihnesc colegii Laurențiu Popa și Gavril Simionescu.

Pe colegul Simionescu nu l-am cunoscut mai îndeaproape.

Am cunoscut însă bine pe iubitul prieten al tuturor colegilor, pe Laurențiu.

Apropiindu-se de locul lui hârlețele, care căutau pe altcineva, nu mi-am putut înfrânge dorința de a-l vedea și pe el.

M'am rugat în taină sufletului lui bun și i-am zis: dragul meu Laurențiu, mă iartă că-ți stric odihna ta așa de binemeritată, dar vreau să-ți mai văd odată fața ta.

Vreau să mi te mai închipui odată așa cum erai, când cu glasul tău sonor și iubit de toți — cântai: „mugur mugurel”. Am privit în orbitele lui și l-am văzut aievea. Zâmbea, ochii lui se făcuseră mici, ca atunci când ne cânta.

În încheștarea de nedescris a luptei, glasul lui sonor dădea porunci și îmbărbăta. Nu voia să cedeze niciun pas înaintea păgânului. Statura lui mică se părea înălțată.

Cade în fruntea grupei sale, eroic, măreț. Trupul lui s'a prăbușit, dar jertfa lui stă acolo, înaltă, nebiruită.

Acolo, sus, pe dealul Calarașilor, înconjurați de ceata de eroi porniți cu toții din văile Neamțului, odihnesc eroii noștri.

Cerul se boltește înalt, iar orizontul este închis de culmi doimoale de deal, așa ca la Bălțătești și la Izvoare.

În vii, în livezi, începe iar munca blagoslovită a Moldoveanului.

Bisericile din văi își pun la loc podoaba furată de păgâni și-și spală fumul cu care le mânjise pârjolul necredincioșilor.

Clopotele sună limpede peste satele care și-au căpătat acum liniștea sufletului. Sună așa înduioșător, ca pe la noi, în amurg.

Firea își reia drepturile sale răvășite scurtă vreme.

Domnul, în înaltul cerului, a primit jertfa și a așezat-o de-a dreapta Sa.

Pr. C. Cojocariu

Renașteri culturale.

Moda ieftină pune stavilă cercetătorului în urmărirea unor forme specifice sau motive decorative naționale. Trebuie să plivești mereu cărarea unei teme, etnografice mai ales, de toți ciulinii și artificiiile viu colorate, pentru a putea găsi drumul adevărat al vieții noastre spirituale.

Dacă o minte iscusită de cărturar născut din prima generație de țărani și trăit în mijlocul țărănimii noastre, ar reuși să deslușească toate documentele de artă populară originală, în scopul de a se face serioase studii de etnografie — cu raportări succesive la un trecut tot mai îndepărtat — prin metoda recomunerii s'ar putea ilustra abia atunci un aspect viu al specificului nostru național. Am ajunge până la izvorul original arheologic, din care au pornit ramurile etnografice împodobite de cununa unor neîntrerupte manifestări artistice, peste care timpul a vremuit când colbul, rugina și furtunile, când însorite raze de primăvară.

Cultura autohtonă însă a unui popor, cu renume odată, nu dispare așa de ușor peste veacuri și peste milenii, ci răsbate prin filoane veșnice în sufletul generațiilor moștenitoare, ori se răsfrânge în omenire mai tainic sau mai plină de strălucire, oricare ar fi procesul de suprapunere și de întrecere al unor civilizații mai norocoase. Din cele câte am putut ispiti din trecut și până în vremea noastră, e suficient să conchidem că și noi Românii purcedem din inima unei civilizații, care este tot atât de fără de moarte ca și cea greacă ori romană. Vânturile aduc furtună și molimă, dar tot vânturile aduc ploaie cu mană și poartă valurile mării. În spațiul planetei noastre și în acela al gândirii umane se petrec atâtea fenomene cosmice și sufletești! De aici și apriga luptă pentru existență, nu numai lupta pentru un traiu material, ci și cea uriașă sforțare pentru salvarea patrimoniului național spiritual, într'un colț al tău din lume.

Despre zestrea noastră materială și sufletească vorbesc cele mai vechi izvoare, dela poemele homerice și până la marii

cărturari contemporani ai lumii; iar fiindcă împletirile de civilizație în această parte a lumii au fost inevitabile, acestea au fost în același timp și edificatoare pentru dovada participării noastre la comunitatea existenței și gândirii universale. Încă dela început am recunoscut că nu este ușor să determinăm toate formele specifice ale vieții noastre continue din străbuni, pentru a se evidenția și partea noastră de contribuție la civilizația europeană și a lumii. Cel dintâi sprijin în urmărirea temei noastre ni-l dau mărturiile arheologice și istorice, prin care se afirmă viața noastră din cele mai vechi timpuri preromane. Faptul că Dacia a fost în trecutul ei și „un adăpost de curenți contrarii de civilizație“, caracterul autohton al epocilor a trebuit să reziste într'un fel sau altul. Această rezistență s'a manifestat în două chipuri: în vremuri prielnice printr'o atitudine activă dezvoltând resursele proprii, iar în timp de primejdie, printr'o retragere în vechile forme ale trecutului nostru. Un fenomen analog se petrece și astăzi sub ochii noștri: participăm cu toată vibrarea sufletului la evenimentele care corespund spiritualității noastre înnăscute, iar în ceea ce privește pretențiile materiale moderne, neputând ține pas cu rapiditatea evenimentelor, trebuie să ne întoarcem cu sute de ani în urmă la construcțiile de pământ sau de lemn, la hainele de in și de cânepă, la încălțăminte cu opinci din piele de porc, la hainele de suman, la burduful de brânză, la hrana rurală, la viața ogoarelor . . . cu alte cuvinte: la brazdă. Și în toate acestea nu se poate întrezări nicio primejdie pentru Românul de baștină, familiarizat cu întorsăturile capricioase ale fenomenelor sociale, știind că în câteva zeci de ani de liniște și bună gospodărie, viața materială economică poate ajunge iar la un nivel ridicat și chiar la un grad mai înalt de prosperitate. Viața spirituală suportă altfel evenimentele; chiar în vremuri de mare primejdie se poate găsi în plin progres, atingând culmi nebănuite și cu atât mai uimitoare, cu cât fenomenele sociale sunt mai involburate; și se constată de multe ori că tocmai în astfel de împrejurări, spiritul devine mai ascuțit și pătrunderea în lumea fenomenală mai adâncă. Crizele economice, revoluțiile, războaiele au fost și izvoare de principii și determinante pentru aplicarea acestora, deschizând mai curând drum liber gândirii, invențiilor, nouilor așezări sociale și artei, oricât de aprig ar fi fost încătușat sufletul omului din pricina împrejurărilor de moment. Și dacă manifestările spiritului nu s'au putut concretiza imediat, totuși elaborarea vieții sufletești a continuat; în taină, în șoaptă, în

atitudine, în manuscrise precum și în nuanțe de simțire și de cugetare, ea s'a produs.

Preocupându-ne de influențele pe care le-am acceptat, trebuie să ne oprim la influența bizantină.

Byzanț este o colonie greacă întemeiată în sec. VII a. H. ¹⁾ Între Dacia și Byzanț, Grecii aveau drum liber și deveneau factori de circulație ai bunurilor nu numai materiale, ci și spirituale. Stăpânirea romană până la porțile Răsăritului a dus acolo la impletiri de civilizații, în care Grecii păstrau caracterul predominant central. De altfel, când Romanii au luat în stăpânire neamurile din sudul Dunării, acestea erau în mare parte grecizate ²⁾, dar caracterul traco-iliric a rămas evident și pentru vremurile acelea și pentru vremurile de mai târziu. Philippopolis grecesc devine Pulpudeva tracă — după denumirea dată de Bessi — iar Bulgarii îi zic astăzi Plovdiv. ³⁾

Domniile viforoase ale împăraților bizantini, pline de ambiții uneori, au slăbit imperiul deschizând astfel calea barbarilor, care au ruinat imperiul, împărații fiind nevoiți să încheie pace de atâtea ori cu acești barbari, în condițiuni destul de grele. Dar după cum se întâmplă de atâtea ori ca în vremuri turburi să se producă și puternice manifestări spirituale, așa s'a întâmplat și pentru epoca bizantină. Din primele veacuri după Hristos, s'au înmulțit predicatorii creștini, care străbăteau în tot imperiul roman.

În perioada creștină dela început pentru Dacia, au pătruns forme de cult și elemente lexicale greco-romane ale cultului creștin. Cuvintele : botezare, înger, martur ș. a., primite din latina populară, sunt o moștenire bizantină transmisă prin Romani, în primul rând la straromânii de peste Dunăre, apoi la toată Dacia.

Mai târziu, Sărbii și Bulgarii slavizați primesc și ei elementele culturii bizantine, care au fost transmise, atât prin aceștia cât și prin Aromânii din sud, în nordul Dunării, constituind a doua fază a influenței bizantine.

Astfel, în lexic întâlnim cuvintele : argat, arvună, camătă, condolu, ieftin etc. După căderea Constantinopolului, mulți calugari greci au venit în principatele române, unde erau la adăpost de persecuțiile turcești, și au întemeiat aici o viață culturală, care s'a răsfrânt și asupra Românilor, mai ales în domeniul religios. Este faza a treia a influenței bizantine, după

1) C. C. Olurescu, Ist. Rom. I. ed. III, 49.

2) Al. Philippide, Originea Românilor, I, 28).

3) Idem, 251.

cum se remarcă și în cuvintele : acatist, anaforă, anatemă, antimis, canon ; apoi : arhivă, catagrafie, catastih, condică — în strânsă legătură cu condeiu — element cultural din faza a doua — gramătic etc; sau : dascal, pedepsire (învățătură) ș. a. ¹⁾

În epoca fanariotă avem a patra fază a culturii bizantine, decadente — venită prin Fanarioși — care nu a pătruns în masa poporului. Influența bizantină a fost greșit interpretată, atunci când a fost însumată influenței slavone sau medio-bulgare. O astfel de influență slavonă are numai un aspect exterior ; în fond n'am acceptat o spiritualitate slavă, pentru că niciodată vieța unei civilizații recunoscute nu se poate destrăma, așa cum se întâmplă cu bunurile materiale în anumite împrejurări nenorocite. Nu ne-am găsit niciodată într'o stare de inferioritate sufletească așa fel, ca să ne ridicăm la o treaptă mai înaltă culturală prin Slavi. Termenii slavi care se referă la vieța bisericească și administrație sunt în mare parte tot de origine bizantină, ori au înlocuit vechile denumiri românești. Nu subestimăm cultura slavă pentru Slavi, nici faptul că în decursul veacurilor până azi aceștia și-au croit o civilizație a lor, poate mai progresivă decât a altor popoare. Nu am subestimat nici cultura maghiară și situația norocoasă a vecinilor dela apus, prin faptul că se găsesc în contact direct cu marile civilizații europene. Pe această linie de suprafață nu ne-am putea compara. N'avem uzinile moscovite și nici muzeele dela Budapesta. Sunt etape de salt european, în care alții au reușit să se urce mai sus și mai îndrăzneț — cu concursul altora. Noi n'am avut nici vremuri prielnice, dar cu mijloace proprii tot ne-am ridicat cel puțin până la Mircea cel Bătrân și Ștefan cel Mare, iar edificiul clădit până la aceste epoci e durat din piatră, foc și din lamura sufletului autohton. De aceea are veșnicie de cremene și fântâni de veacuri românești.

Pentru lumea slavă, noi constatăm însă etape de risipire în formațiuni eterogene, ceea ce nu se poate vedea la neamul românesc, care trăește în aceeași albie în pofida oricăror alunecări de teren.

Influența bizantină s'a manifestat la noi și în fastul domnesc ; chiar boierii aveau legături puternice cu Bizanțul și unii domni se visau, dacă nu împărați, cel puțin protectori acolo : Mircea cel Bătrân, Ștefan cel Mare, ca și strămoșul lor Ioniță „rex Bulgarorum et Blachorum“. Până la moartea lui Ștefan cel

1) Gh. Nedloglu, Manual de limba rom. cl. VIII, ed. IV, 70.

Mare, imaginea Bizanțului era întreagă pentru țările române. Marele domn al Moldovei se căsătorise doar cu Maria din Mangop, care era înrudită cu foștii împărați bizantini, dar și cu ultima dinastie sârbă, iar pe nepotul său Dimitrie socotea să-l vadă țar în Moscova.

Dela întemeierea Principatelor, biserica noastră depindea de patriarhia din Constantinopol și prin aceasta era desarmată propaganda catolică întreținută prin Unguri. Românii țineau însă ca episcopii lor să fie Români de neam, și Moldovenii lui Roman Mușat nu primesc pe trimișii Patriarhiei, ci-l susțin numai pe Iosif Mușat ca mitropolit. În Muntenia și în Bulgaria, Patriarhia stătea în mai bune relații cu Domnitorii. Astfel, Ieremia, mitropolitul trimis pentru Moldova, se înscăunează la Târnova, după ce aruncă blestemul asupra întregii Moldove. Patriarhul însuși afurisește pe episcopii Iosif și Meletie, dar fiindcă propaganda catolică găsește teren prielnic, sub Alexandru cel Bun se aplanează conflictul cu Patriarhia și mitropolit rămâne tot Iosif. ¹⁾ Atunci veni în Moldova Grigore Țamblac — Vlahul — cu misiunea de a împăca lucrurile, iar cât a rămas la curtea Domnului din Suceava, ori retras la Neamț, a ținut peste douăzeci de predici în slavonește, însă de o adâncime în care se oglindea spiritul cultivat bizantin, cu atât mai mult cu cât Grigorie Țamblac era un foarte bun cunoscător și al limbii grecești. ²⁾ Cu organizarea ierarhiei bisericești la noi, vin la curtea Domnului, sau pe lângă scaunul mitropoliților, cărturari de seamă din sudul Dunării, care trebuiau să cunoască și limba slavonă consacrată pentru slujba bisericească și cancelariile domnești. Vieața culturală, care se inaugura sub aceste auspicii greco-bizantine, se restrângea numai la lumea cărturărească și oficială a timpului, cu participarea vie și permanentă a cărturariilor pământenii. Poporul își ducea vieața sa tradițională închinându-se în legea lui în biserică ortodoxă, minunat construită și înzestrată cu cărți copiate de preoți, trăind cu supunere față de stăpânire și muncind în tihnă, ori apărând cu dinții pământul străbun.

Până la căderea Constantinopolului, Românii au stat în contact direct cu Bizanțul ignorând de cele mai multe ori lumea slavă sud-dunăreană. În acest răstimp ne-am folosit de binefacerile unei culturi serioase, concretizate în instituțiile religi-

1) C. C. Giurescu, *Ist. Rom.* I, ed. III, 381, 445, 500.

2) D. Russo, *Studii istorice greco-romane*, II, 526. V: *Ecat. Piscupescu*, *Lit. sl. în veac. XV*, Buc. 1939, 34.

oase, administrative, militare ori în tradiții și scrieri. Astfel, arhitectura bisericească se resimte de o puternică influență a stilului bizantin în tehnica zidirii și în pictură, prin faptul că aparțineam și lumii ortodoxe, în care și fastul religios și arhitectonica bisericilor ori arta decorativă erau bizantine, atât pentru Slavi cât și pentru Români.¹⁾

Curentele creștine din Apus au adus la noi și caractere ale stilului romanic, alcătuit dintr'o navă centrală și două laterale despărțite prin rânduri de stâlpi²⁾, sau stilul gotic cu aceleași caracteristici; influența bizantină sofianică predomină în arhitectonică având ferestre în formă de firidă astfel tăiate, ca lumina să pătrundă într'o atmosferă sumbră și mistică,³⁾ cu totul altfel decât aceea a bisericilor apusene. Dar stilul bizantin nu-i uniform în zona lui de influență, nici în privința aspectului nici în felul cum este întrebuințat materialul. Forma dreptunghiulară, alternanța orizontală între straturi de piatră și brăie de cărămidă, pridvorul și ornamentarea în caneluri, discuri și brăie în spirală, așa cum se prezintă multe din locașurile noastre de rugăciune, se pare că au corespuns mai bine gustului autohton, gândit și manifestat mai înainte de sec. XIV în bisericile de lemn, cu grinzi încheiate și brăie aparente în lungul suprapunerilor, având cerdacul sprijinit pe stâlpi, temelie masivă de piatră și curte largă cu alei drepte spre cimitir. Pentru acele epoci mai vechi n'au lipsit nici locașurile tăiate în piatră, fără pridvor și fără turnuri, a căror formă s'a integrat în arhitectonica de stil bizantin și gotic. Dar cum și alte tipuri de biserici sunt tot de stil bizantin: formatul trilobat — comun la noi în Muntenia și la Sârbi — ori athonit, care însumează cele două tipuri amintite, rezultă că însuși stilul bizantin nu era original. Un prototip al stilului arhitectonic pentru bisericile creștine trebuie căutat în templele Grecilor elini, care s'au ridicat peste incintele sacre minoice-cretane. La arta bizantină a participat și geniul altor popoare, iar cei care au supraviețuit și-au reluat partea lor cu dobândă, adică cu nuanțele pe care le-a impus arta anumitor epoci. Toate aceste tipuri și nuanțe ale stilului complex bizantin se pot observa în miniatură la Muntele Athos, unde țările creștine și-au dat partea lor de contribuție materială. Artă arhitecturii și picturii bisericești a culminat la noi în a doua jumătate a sec. XV și prima jumătate a sec. XVI, cu

1) C. C. Giurescu, op. c., II, 614.

2) C. C. Giurescu, op. c. II p. II, 615.

3) Lucian Blaga, Spațiul mioritic.

vremea lui Ștefan cel Mare și Neagoe Basarab. Bisericile și mănăstirile din Moldova sunt mai impozante și mai trainice, prin faptul că au primit și influența renașterii apusene, dar ele aveau și rolul de cetăți mai apropiate de lumea barbară, fiind situate pe linia a doua de apărare—linia întâia fiind cetățile propriu zise. Oricât de mult ar fi fost aduși meșteri străini pentru construcția bisericilor, oricât s'au condus ei după anumite planuri alese, aceștia nu s'au putut sustrage gustului local. De altfel, Petru Rareș și Alexandru Lăpușneanu cereau meșteri din Transilvania, și meșterilor Români li se datorește cea mai mare parte din vechile noastre biserici. ¹⁾

Pridvorul rămâne o caracteristică autohtonă și nu-i specific renașterii italiene, unde pătrunsese de altfel și elemente ale artei bizantine, ci unui substrat mai vechiu cu centrul în Dacia. Documentele din primii ani ai domniei lui Alexandru cel Bun îl pomenesc, iar cuvântul se găsește în slavonă —*prtvor*— și la Unguri: *pitvar*.

În pictura bisericească, influența bizantină este mai accentuată și aceasta se vede în redarea vieții ascetice a scheletului cu disprețul față de trup ²⁾. Meșterii zugravi au putut fi greci, slavi, ori români, dar în orice caz, zugravii români n'au fost ignorați, iar în sec. XVI îi găsim constituiți și în breaslă ori în frății, de aceea, cu drept cuvânt, Kondakov vorbește de arta moldovenească a secolului acela. ³⁾ Sub Petru Mușat, în Moldova, luase ființă la Neamț o vestită școală de scriere și de zugrăvire a manuscriselor religioase. Chenarele și frontispiciile colorate, în care erau încadrați sfinți și ctitori, ori înfățișate simboluri, reproduceau și motive din arta noastră populară a cusăturilor mai ales. Meșterii aceștia rămâneau de obicei în anonim. Numele unora se cunoaște, iar Ștefan cel Mare avea pe vestitul pictor și sculptor Teodor Mrișescul, care și-a semnat numele pe Psaltirea dela 1493. Mai mult chiar, pe lângă mănăstirile noastre luase ființă și școli pentru învățarea cântărilor bisericești, a caligrafiei și a picturii, unde veneau tineri și din țările ortodoxe vecine ca să se deprindă cu aceste nobile meșteșuguri. ⁴⁾ Descifrarea inscripției dela biserica din Streiu (Hunedoara), cu numela lui Ambrozie, ne duce în sec. XIII și la con-

1) C. C. Giurescu, op. c. 631.

2) C. C. Giurescu, Ist. Rom. op. c., 634.

3) N. Cartoian, Ist. lit. rom. I, Buc. 1940, 25.

4) Victor Țăranu, Pagini Culturale, Piatra-N. 1938, 165-177 (Școale și dascăli din vechime).

eluzia că, deși de stil bizantin, pictura noastră bisericească era lucrată în foarte mare parte de zugravii români — încă din acele timpuri vechi — care au imprimat și sufletul românesc în nuanța trăsăturilor și a culorilor, cu toate că obligația profesională îi făcea să se țină de regulile Erminiei. Podoaba frontispiciilor și chenarelor, atât de meșteșugit lucrate de pictorii noștri pe manuscrisele religioase, a fost transpusă și în gravurile săpate în lemn. Culoarea neagră se împletește cu roșul, după cum se vede și în șirurile din text, care amintesc aceeași alternanță a construcției arhitectonice bisericești. Modelul frontispiciilor și al chenarelor se raportează însă într-o mai mică măsură la izvoade bizantine și mai mult la arta retușată venețiană ori a Renașterii; în niciun caz nu-și găsește temeiul în lumea slavonă, iar Hasdeu socotea — și poate cu toată dreptatea — că desemnul primitiv al acestor inițiale și frontispicii au fost curat românești,¹⁾ și au influențat chiar pe vecini. Frontispiciile și chiar stema țării din Tetraevanghelul dela 1512 se găsesc transpuse în Tetraevanghelul tipărit la Belgrad în 1552.²⁾ Când în sec. XVII, sub domnia lui Matei Basarab și Vasile Lupu, tiparul este adus dela Kiev, gravorii ruteni redau gravura occidentală germană care pătrunsesese în lumea slavă. Avem și gravori români, ale căror nume ne sunt cunoscute: Teodor Petru, Stanco Faurul — pe care Mitropolitul Dosoftei îl însărcinase să construiască o tipografie pământeană — Ursul Zugravu, Mitrofan dela Bisericanii ș. a.³⁾ Dela sfârșitul sec. XVII se definește tot mai mult arta locală a gravurii.

Zugravii și xilografii au înlesnit mult dezvoltarea iconografiei la noi. Ni s'au păstrat icoane abia din sec. XIV. În coloritul icoanelor predomină verdele închis, albastrul azuriu, negru, roșu, uneori culoarea aurie, apoi cafeniul. Documentar, școale de iconografie sunt pomenite în a doua jumătate a sec. XVI, de când aflăm și inscripții în românește pe icoanele noastre, ca aceea dela Putna dăruită de arhimandritul Spiridon în 1566, cu următoarea însemnare în românește: *Înțelepciunea au zidit șie casă*, și care inscripție nu se poate referi decât la întemeierea celor dintâi școli românești, oricât de primitive ar fi fost ele atunci.

În astfel de școli erau aduși și copiii de țăran, unde învă-

1) Gh. Racoveanu, *Gravura în lemn la Mănăstirea Neamțul*, Ed. Fundația Regală, 1940, 11 — nota 8 —.

2) *Ibid.* nota 7.

3) *Ibid.* p. 12.

țau scrierea aleasă și arta zugrăvirii, săpatul în argint sau în lemn, precum și legarea cărților sfinte ¹⁾). Materialul pentru icoane era adus uneori din altă parte. Cel mai căutat era lemnul de buxus, adus tocmai din pădurile Caucazului și întrebuințat la noi din sec. XVI. ²⁾ În țară se găsea pentru acest scop lemnul de păr, apoi acela de paltin și tei. Gravorii noștri erau credincioși modelelor vechi și sinaxarelor, și numai mai târziu, aproape de vremurile noastre, iconografia a decăzut reducându-se la artificii sclipitoare, care se vând în bălciuri ori la periferia piețelor, sub influența lipsită de artă și de orice gust a icoanelor rusești. Zugravii și iconografii noștri vechi au o neprețuită valoare, prin faptul că, fiind pătrunși de evlavie și credință pentru tradiție și adevăr, au reprodus cu fidelitate nu numai chipuri de sfinți, dar și de domni, cum este portretul lui Ștefan cel Mare depe Evangheliarul dela Homor. Unele din aceste prețioase manuscrise ale noastre se află în marile biblioteci străine, iar multe au fost dăruite de voievozi la Muntele Athos. În zugrăvirea ori sculptarea frontispiciilor, a inițialelor, chenarelor ori chiar a icoanelor, meșterul român a întipărit și ceva din specificul românesc al naturii: frunze, flori, coloare; ori vignete din decorativa pământeană, precum și smerenia sufletului autohton în epitetul de taha (greșitul), pe care și-l dau meșterii monahi. ³⁾ Sunt cele dintâi licențe artistice care treceau peste canoane, pentru a reînnoa firul tradițiilor locale. De fapt, abaterile acestea dela textul evanghelic și dela modelul decorativ, au fost urmate mereu cu timpul, datorită impresiilor și imaginilor desprinse și din legendele religioase apocrife, sau din Fisiolog, foarte mult răspândite în lumea ortodoxă și, prin urmare, și la noi: Căderea Ingerilor, Lupta Arhanghelului Mihail cu Satanail, Omorîrea lui Cain, Capul lui Adam ș. a. ⁴⁾ Lupta Sfântului Gheorghe cu balaurul a impresionat cel mai mult pe iconarii și zugravii noștri, pentru că legenda s'a împletit cu folklorul, după cum se vede în balada Iorgu Iorgovan și, după cum între cuprinsul cărților populare și literatura orală a poporului este o strânsă legătură, tot la fel între arta de stil bizantin la noi și însușirile artistice ale poporului român, este o deplină concordanță și aceasta cu atât mai mult, cu cât

1) Victor Țăranu, Pagini Cult., 171-172.

2) Gh. Racoveanu, op. c. 18.

3) C. C. Giurescu, op. c. 653-655. cf. D. Russo, Studii istorice greco-romane II, 506.

4) N. Cartoian, Cărțile populare în lit. rom. II, Buc. 1938.

modelele veneau dintr'un loc, unde civilizația bizantină, împletită cu cea latină medievală și în parte arabă, își trăgea izvoarele dintr'un substrat mai vechiu traco-helen.

În ceea ce privește sculptura în lemn, avem toate motivele să credem că *maștrii* erau Români. Crestăturile și înfloriturile în lemn apar pretutindeni la noi, dela mânăre până la unelte și dela instrumente până la construcții mai masive. Este o deprindere artistică și utilă în același timp, pe care am moștenit-o dela Geți.

Această nobilă deprindere a fost folosită și în sculptura bisericească. Materialul documentar datează din sec. XV: uși de biserici, strane, catapitesme, scaune domnești etc., dar înțelegerea oricui duce, axiomatic, la concluzia că sculptura în lemn a fost fără întrerupere la Români, însă mare parte din material a fost pustiit de intemperiiile vremii, fapt pentru care a trebuit să recurgem și noi cât mai mult la construcțiile în piatră și cărămidă. De altfel și Geții își săpau în piatră icoanele închinate zeilor împrumutați din Apusul roman ori din Sudul greco-tracic, după ce au uitat pe Zalmoxis.¹⁾ Zeul Jupiter este cioplit după chipul și portul țaranului dac, iar icoana eroului călăreț nu-i decât prototipul eroului Iorgu Iorgovan și al Sfântului Gheorghe. Pe lângă temple, icoane și zei, localnicii din epoca romană mai construiau și morminte în piatră și puneau inscripții în limba latină, unele cuprinzând înfricoșătoare blesteme. Obiceiul s'a păstrat apoi și pentru vremurile creștine, ridicându-se la răspântii troițe, iar în locuri mai ferite, altare pentru Dumnezeu și pentru sfinți, uneori în piatră, dar de cele mai multe ori în lemn, artistic lucrate. O ilustrare de artă religioasă în lemn este biserica dela Văleni, lângă Piatra Neamț, care datează din sec. XVI.²⁾ Din timpuri vechi se cunoaște și arta de a lucra metalele prețioase și de a fereca lemnul în metal, mai cu seamă în Transilvania. Pentru podoabe bisericești avem mărturii dela începutul sec. XV.³⁾

Pentru confecționarea acestor podoabe, Domnii se adresau meșterilor de peste munți. Neagoe Basarab nu era mulțumit însă de lucrul unor meșteri de acolo, care desigur decăzuseră. Alexandru Lăpușneanu comandă o cruce de piept la meșterii din Bistrița. Dacă unli meșteri din Transilvania erau străini, în

1. V. Pârvan, *Incep. vieții romane la gurile Dunării*, 66, 70, 74, 134, 176.

2) I. D. Ștefănescu, *Comoara de artă dela Văleni, Piatra Neamț, 1936* (Extras din Anuarul Liceului de băieți).

3) C. C. Giurescu, *op. c.* 671-683.

Muntenia și în Moldova erau numai români, căci Neagoe Basarab scria Sibienilor: „Avem în țară destui meșteri care puteau să facă ceva mai frumos“. ¹⁾ Acești meșteri români au lucrat cadelnițe, chivoturi, cruci, pahare de împărtășanie; aceștia au ferecat în argint și aur cărți sfinte, cruci și icoane și după chipul lor trebuiau să confecționeze odoarele și meșterii străini, dacă voiau să fie pe plac Domnilor și localnicilor. Chiar meșterii străini — din Italia, de pildă — lucrau pentru voievozi și boierii noștri „după moda moldovenească“ ²⁾. Prin faptul că Domnii se adresau meșterilor de peste munți, denotă supraviețuirea unei vechi tradiții acolo în arta de a lucra metalele prețioase.

În această latură, chiar dacă avem influențe bizantine ori apusene, nu se poate negocoti caracterul original al meșteșugului. Și Geții lucraseră după modele grecești-eline lămpile lor de bronz și de lut ars, dar aveau producții proprii de artă și în acest domeniu, ³⁾ iar gustul s'a transmis peste veacuri. A stării însă în aceleași clișee este a reduce arta la o calitate și inspirație inferioară. Însăși vechile influențe clasice se demodau și atunci, firesc, se produc două fenomene: triumful unei alte influențe și întoarcerea la formele locale. ⁴⁾

Dar arta noastră națională și-a păstrat un caracter mai original în țesături, ca și sculptura în lemn.

Urme ale țesăturilor vechi bisericesti nu avem decât din sec. XIV, iar al celor laice din sec. XVII, materialul fiind prea sensibil ca să reziste vremurilor. Țesăturile și cusăturile le găsim la toate popoarele și, pe o largă arie de răspândire chiar, ele nu pot avea decât caractere comune; iar, fiindcă se raportează la îmbrăcăminte, meșterii cei mai buni nu pot fi străini, mai ales în ceea ce privește arta laică. Țesăturile bisericesti au fost importate dela Constantinopol, dar tot atât de bine au fost lucrate dela un timp și în atelierile mănăstirilor noastre, de mâna călugărițelor românce: epitafe, patrafire, antimise, perdele, prapore, feloane etc. care, pe lângă valoarea materialului și aceea artistică, mai prezintă și deosebita importanță a inscripțiilor țesute sau brodate. Multe din aceste prețioase țesături, în care este concretizat și geniul artistic al unui popor, au fost făcute danie la străini, uneori răpite de aceștia, ori purtate fără destulă pre-

1) Ibid, 683.

2) Idem,

3) V. Pârvan, *Getica*, 164-165.

4) Gh. Brătianu, *O enigmă și un miracol*, 1940, 87.

vedere, ca să fie tănuite de primejdia străină, sau să fie expuse cu mândrie vederii acestora. Țesăturile și cusăturile laice au — pentru cunoașterea specificului nostru etnic — o valoare mult mai importantă și de aceea se impune o cercetare mai amănunțită.

Se pare că toată arta noastră națională se rezumă și se completează aici, înțeleasă și păstrată credincios de mintea iscusită și mâna meșteră a femeii românce. Dar, evident, metodele folosite până acum pentru studiul artei noastre populare nu ne mai pot satisface: legătura dintre arta populară și cea cultă nu lămurește și originile, iar comparația cu arta popoarelor vecine, chiar pentru epoca modernă și contemporană, ne-ar putea duce la aflarea unui model de artă la alții, tocmai acolo unde de fapt ar fi fost dus izvodul nostru prin atâtea și atâtea împrejurări. Cred că cercetarea istorică, comparația cu motivele artelor similare și metoda recompunerii pot fi mai concludente pentru definirea specificului național al artei noastre populare, profund unitare, peste care au invadat iureșul falsificațiilor excesiv de scumpe ori podoaba ieftină a deșertăciunilor.

Ceea ce este adevărat pentru odoarele țesute și cusute, este la fel pentru jocurile și cântecele naționale. După cum atunci când s'a făcut alegerea unui model de construcție arhitectonică, ori de pictură religioasă, aceste modele au trebuit să corespundă și gustului autohton — nu numai canoanelor — tot la fel s'a urmat procedeul, dacă nu metodic, dar cel puțin instinctiv — în muzica bisericească și în ritmul jocului; iar faptul că sufletul autohton s'a identificat cu acele minunate creațiuni artistice, aceasta dovedește un substrat comun spiritual. Elementele culturii traco-helene ori traco-getice au țâșnit mereu din adâncuri prin miezul civilizațiilor suprapuse, iar după amplificarea și stilizarea lor s'au reîntors la urmașii direcți, atingând — la noi — toată strălucirea în al cincisprezecelea secol.

Muzica bisericească chiar, la noi are altă caracteristică și și melodiile sunt deosebite de psalmodierile orientale influențate de târăgănelile primitive ale Musulmanilor; deasemenea nu se aseamănă cu glasul robust și mistic al Slavilor.

Alte nuanțe au cântările noastre bisericești, parcă ar fi desfăcute din cântecul popular.

O influență bizantină propriu zisă, de alt caracter deci, care nu are aderențe cu sufletul poporului român, s'a produs la noi, acolo unde s'a găsit la un moment dat o atmosferă de manieră bizantină, în vremea Fanarioșilor, când Grecii imigrau cu

duiumul în Principate și stăteau pe lângă Domnul fanariot și pe lângă boierii noștri, pe care îi înălțurau treptat-treptat. Felul nou de viață orientală, mai mult turco-bizantină, care era adoptat la curtea Domnului și în viața nouă boierească, nu pătrundea în popor, neavând nimic comun cu sufletul acestuia ; sau, în orice caz, nu pătrundea în popor nimic bun.

Până aproape de jumătatea veacului XVIII, cultura bizantină a fost rodnică pentru noi ; un veac după aceea, formele decadente ale tabietului fanariot s'au făcut tot mai resimțite ; de aceea au și urmat dese răscoale și insurecții naționale în prima jumătate a sec. XIX. În perioada mai veche, Bizanțul a avut strălucirea lui, radiind binefăcător și asupra noastră.

Astfel, creștinismul s'a consolidat datorită influenței bizantine și s'a statornicit în dogme ; arta bisericească a reînflorit prin Bizantini și a renăscut în formele ei naționale la popoarele creștine ; pericolul semit și musulman a fost mult timp întârziat de Bizantini, după cum și barbarii din Nord-Est s'au zdrobit de puterea acestora ; iar istoria popoarelor lumii, ca și a noastră, e păstrată în cronicile bizantine bine documentate. Și cel dintâi document de limbă românească, din sec. VI, e atestat tot de un cronicar bizantin. Omenirii i-au transmis aceștia capodoperele Eladei, iar nouă ne-au desvăluit trecutul istoric, și încă foarte multe documente care ne privesc direct, zac necunoscute. ¹⁾

O altă lature a culturii bizantine la noi o formează cronicile și hronografele, scrise în limba grecească ori în limba slavă după modele bizantine. În timpul domniei lui Neagoe Basarab se scrie o cronică grecească, privind o parte din istoria politică și religioasă a Munteniei : Vieața Sf. Nifon de Gavriil Protul. Au urmat cronici rimate grecești cu privire la unii Cantacuzini, la conflictul cu Chiajna, la domnia lui Petru Șchiopul ; hronografe care începeau de la Adam și s'au răspândit în lumea slavă mult mai înapoiată în cultură. La noi numai episcopul Macarie și călugărul Azarie — din sec. XVI — folosesc cronica lui Manase -bizantinul- din al doisprezecelea secol, pentru a scoate doar pasagii de laudă pentru Domnii lor. Marii noștri cronicari s'au ferit de hronografie, a cărei valoare era mai mult legendară și au dezvoltat numai gustul de citit alimentând cărțile poporane. Poeme lungi și cronici grecești slăvesc figura marelui voievod Mihai Viteazul ; vieața Sf. Ioan Românul, des-

1) D. Russo, op. c. I, (Bizanțul reabilitat).

pre care noi nici nu ne ocupăm, e scrisă în grecește de Ioan Carlofil. Aceste însemnări și narațiuni despre viața istorică și religioasă a țărilor române, a unor Domni, ori poemele dedicatorii sunt scrise — bine înțeles — în greaca modernă, limbă care s'a întrebuințat la noi, cu începere din sec. XV, nu numai în cronici, pravile și hrisoave, ci și în biserică, cancelarii domnești și școale, împrumutând foarte multe cuvinte și limbii române.

Când limba grecească a putut fi cunoscută de cărturarii noștri și când și cărturarii greci dela noi învățară bine limba noastră, am avut un mare câștig cultural înlăturându-se mediocrele clișee slavone — stângaciu și grotesc reproduse după modele bizantine. — Viața religioasă, culturală și literară luară de îndată un alt aspect; arta, la fel, cunoscă o adevărată eră de prosperitate impresionând și pe Occidentali prin noul stil de viață românească regenerator al formelor antice. Multe instituții de stat și funcțiuni ale curților domnești sunt transmise iar dela Bizantini; la fel, legislația. Astfel, din secolul al XVII se înregistrează la noi un vădit progres cultural. Totuși aici n'au venit cei mai vestiți intelectuali greci; aceștia porniseră spre Italia, unde au tâlmăcit capodoperele antichității clasice determinând Renașterea. Același fenomen s'ar fi produs și la noi, dacă n'am fi stat atât de mult în umbra slavonismului. În această privință, iată ce spune D. Russo: *Imigrarea Grecilor în Principate n'a prilejuit o renaștere strălucită a studiilor clasice, n'a adus o înflorire a literilor și artelor, care s'ar putea compara măcar de departe cu înflorirea produsă în Italia. Învățații greci care au venit în Principate au fost mediocrități, iar floarea intelectualilor luase drumul spre Italia; apoi, terenul cultural al Principatelor nu era pregătit în acel timp pentru a adăposti filosofia lui Platon și Aristotel. Aci pământul era înțepenit, iar crivățul slavonismului care domnea în țară abia lăsa să crească buruienile cărților populare și ale apocrifelor. Slavii întorc fața dela capodoperele literare și artistice precum și dela înalta cugetare a lui Platon ori dela istoria lui Tucldide și citesc cu nesațiu basmele lui Malalas, vedeniile călugărilor bizantini și versurile Dioptrei. . . . Totuși mișcarea culturală grecească a eliberat cultura română de robia slavismului, introducând studiile clasice și a condus-o în apele științei apusene¹). Ne dăm seama ce ar fi însemnat pentru noi o renaștere culturală după aprofundarea cărților*

1) D. Russo, op. c. 538.

greco-romane, începând din sec. XV. Trecutul nostru s'ar fi lămurit de atunci altfel în mintea intelectualilor noștri și a lumii străine. Nimeni nu s'ar mai fi întrebat cine suntem și de unde am venit.

La începutul sec. XVIII cunoaștem înfloritoarea epocă culturală a lui Brâncoveanu și a Mavrocordașilor apoi, iar pentru Moldova: pe savantul Dimitrie Cantemir și istoricul Ioan Neculce. Dimitrie Cantemir își trăise viața și studiasse la Constantinopol. Antim Ivireanu, la fel, de acolo își trage faima. Imigrarea însă în Principate și a numeroase elemente obscure din Fanar compromiteau fața cărturarilor greci: boierimea de țară se ruina, rezistența morală a poporului slăbea și urmările rele n'au întârziat să se arate atât în domeniul politic cât și în acel social. De aceea, Neculce nu-și mai poate stăpâni durerea ¹⁾.

Inițiativele mari n'au lipsit totuși. De remarcant este înființarea societății filologice greco-dacice la 1811, cu un organ de publicitate în care se publică timp de zece ani știrile culturale privitoare la Principate: hrisoave, recenzii, discursuri etc. ²⁾ atât de cărturarii greci cât și de cărturarii români sau, cum am zice, „greco-daci“.

E de remarcant că străinii sunt mai pasionați decât noi în răscolirea și cercetarea documentelor existenței noastre. Acest fenomen se observă și în trecutul îndepărtat. Grecii vechi se mirau de înalta concepție a Geților despre lume și despre viață, de credința lor în nemurirea sufletului și-i proclamau adepți ai filosofiei idealiste și mistice a lui Pythagoras, transmisă prin legendarul principe, rege și apoi zeu Zalmoxis ³⁾. Literatura veche a Grecilor vorbește cu admirație de vitejia, înțelepciunea și spiritul de dreptate al Geților, însușiri superioare care au influențat deopotrivă pe Greci și pe Romani. Prin sec. VI a. H., Geții dela Dunăre aveau o cultură a lor proprie de esență rurală, dar nu disprețuiau cultura stilizată a Grecilor urbani. Imprumuturile și întrepătrunderile spirituale se datorau respectului reciproc dintre două civilizații. Se întemeia o solidaritate intelectuală „a Nordului barbar cu Sudul elenic, căci Nordul acesta trăia încă în moștenirea strălucitului mileniu al doilea a. H., când Tracii alcătuiseră, în epoca myceniană, una și aceeași strălucită civilizație cu Grecii de o parte, cu Phry-

1) I. Neculce, *Cronica*, ed. Kogălniceanu, 1872, p. 229.

2) D. Russo, *op. c.* 540.

3) Grecii credeau că Zalmoxis a fost sclav și discipol al lui Pythagoras la Samos. Herodot contestă această părere și afirmă că Zalmoxis a trăit înaintea filosofului grec.

gienii de alta* (Getica, 131). Geții păstrează o mentalitate nordică, pe când Tracii dela un timp, s'au amestecat cu Mediteranienii. Mentalitatea nordică este uraniană, adorând seninul cerului unde era raiul și sălășluia zeul unic și unde sufletele se îndreaptă după moarte. Când am început a primi mai târziu influențele sud-vestice, sau — după căderea Romei și perioada barbară — pe acele sudice și bizantine, ne întrevedeam trecutul nostru în multe din aspectele lui etnice.

Relevarea creștinismului găsea terenul pregătit în monoteismul Dacilor; viața ascetică predicată prin călugări, scrieri și icoane nu era străină localnicilor. Geții credeau că trupul nu-i decât o piedică pentru suflet de a se bucura de nemurire; trupul deci n'are preț și trebuie jertfit fără părere de rău, mai ales în războaie. Patimile urmau să fie înfrânate, de aceea asceții trăiau retrași, meditând numai la fapte bune pentru a dobândi, prin renunțare și moarte, învierea la viața veșnică. Poezia lui Eminescu „Rugăciunea unui Dac” oglindește această concepție de viață a strămoșilor noștri, gata să renunțe la bunurile acestei lumi și să dobândească veșnicul repaos prin fericirea nimicirii trupului. Disprețul față de trup, din vechea noastră pictură bisericească și iconografie venite prin Grecii Bizanțului sau transmise de Bizantini, a corespuns cu această moștenire, ceea ce nu s'a întâmplat pentru Apus, unde arta picturii religioase constă în redarea armoniei formelor pline ale corpului și nu numai ale scheletului, și unde erau divinizate și chipuri pământene contrar sinaxarelor și canoanelor ortodoxe. La Geți, Regele e stăpân numai al trupurilor nu și al sufletelor supușilor săi, de aceea ascultă cu respect de sfatul marelui preot, care își are altarul pe înălțimi și de acolo se coboară rar între oameni pentru a prevesti și a da învățături.

Acest rol îl îndeplinește în lumea creștină patriarhul ori papa; la noi, vlădica n'a fost înțeles decât astfel, iar de mitropolit ascultă și Domnul. Monahismul, întărit la noi prin influența bizantină, se întâlnea cu ascetismul local. La Geți, discipolii marelui preot locuiau prin peșteri și pe vârfurile neumblate ale munților (Getica, 161) ca toți sihăștrii noștri de mai târziu.

Toată această viață severă și meditativă, care străbate și în canoanele Bizanțului creștin, era departe de fastul dionisiac al Sudului, unde au luat naștere poligamia și alte multe vișuri. Dar pe această temă a revelației noastre prin influențele acceptate și de marea masă a poporului, exemplele sunt numeroase și luminează — prin logica și veracitatea lor — spațiul ignorat dintre istoria Geților și istoria Românilor, care este una și aceeași istorie națională.

Oameni, idei, fapte.

O măsură luată de Conducătorul statului a hotărît ca anul acesta, ziua Unirii Principatelor să fie comemorată nu prin odihna sau bucuria sgomotoasă a festivităților populare de altădată, ci, după o scurtă reculegere, prin muncă.

Desigur, momentul istoric pe care-l străbatem nu îngăduie decât astfel de manifestări. Dar tâlcul mai e și altul. El stă în schimbarea însăși a noțiunii de stat, mai bine zis în precizarea acestei noțiuni.

Unirea Principatelor, ca și celelalte sărbători naționale, nu mai pot însemna numai cinstirea vieții unui stat, care are ca prim rost paza drepturilor oricui, chiar și ale acelor care nu merită aceasta, fapt impus de nu știu ce „contract social“, fie el și al lui J. J. Rousseau.

Evident, statele care răsar în secolul XIX — și România Principelui Alex. Ioan Cuza și Regelui Carol I este una din ele — datoresc ființa lor zăgazurilor rupte de către revoluția franceză.

Dar această sângeroasă și mult slăvită întâmplare istorică, care a desfăcut cătușele celor mici și impilați, a avut pe lângă lumini și destule umbre.

— Istoria atotștiutoare, care nu lasă să se piardă în întunericul uitării lucruri mari sau mici, oameni întregi sau mărunți, uită să ne arate cum au intrat în antrepriza unora, magicele cuvinte „egalitate, libertate, fraternitate“ menite să aducă raiul pe pământ, sortite însă să împingă pe drumul rătăcirii atâtea națiuni. Revoluția franceză, pornită ca o reacțiune politică, a degenerat în una socială, din lipsa de frâu a burghezimii, desechilibrată de acțiunea unei îndelungi crize economice (cheltuelile curții, războaiele, experiențele financiare desastroase). Confuzia aduce desordinea și lămurește excesele sângeroase. Dar tot confuzia aceasta explică deopotrivă dezvoltarea officinelor secrete de influență și stăpânirea ascunsă, masoneria și jidovismul, ciuperci parazitare ale unei lumi confuze.

Fără să vrea și fără măcar să o știe, Europa va trudi un secol și jumătate la reclădirea modernului templu al lui Solomon. Democrația teoretică, dacă a rămas o foarte morală pagină de filosofie politică și socială, cea aplicată rămâne o dureroasă experiență făcută

nu numai de Franța, ci mai ales de țări care nu puteau suporta a. ceastă formulă politică.

În calapoadele istorice ale secolului XIX și începutul celui de al XX nu vor intra decât faptele îngăduite de canoanele democratice. Așa ne explicăm cum un fapt din istoria noastră ca lovitura de stat dela 1864 — operă de înțelepciune politică — nu se bucură în tratatele de istorie și de drept decât de câteva rânduri, mărunță considerație pentru un fapt care se abătea flagrant dela morala democrației.

Să recunoaștem că tot ce s'a făcut bun în țara noastră s'a împlinit sub semnul autorității (dela bisericile lui Ștefan cel Mare până la drumurile nemțene ale Colonelului Roznovanu) și că dacă a venit acum autoritatea, nu e cerută numai de momentul istoric actual, ci de însăși structura sufletească a Românului.

Dar autoritatea constructivă cere drum drept, tăcere, muncă. Incuscrie între vorba lungă și acțiunea hotărîtă nu se poate (Nu e o simplă întâmplare că autoritarismul lui Alex. Ioan Cuza, ca și, cu 70 ani mai înainte, al lui Napoleon, începe cu trimiterea la primblare a ocupanților scaunelor parlamentare).

Iată de ce statul autoritar și colectiv național românesc înțelege să omagieze, în tăcere elocventă și în muncă rodnică, ziua nașterii statului modern românesc în unirea cea mică dela 1859.

Frământările din preajma unirii Principatelor n'au răscolit numai lumea capitalelor, scoțând înainte nume care au intrat în istoria națională. Orașele de provincie nu rămân străine de fierberea obștească.

Insemnăm aci numele unui dascăl pietrean, prea puțin cunoscut, care are, măcar local, dreptul la o pomenire recunoscătoare.

E vorba de institutorul (profesorul cum se spunea atunci) E. Homiceanu dela școala publică (școala primară Nr. 1 de astăzi). Unionist înfocat și luptător de rasă, Homiceanu își ridică în cap stăpânirea locală, dar și cea centrală. Urmărit de poliție, care îi „calcă casa“, văzut rău de ocârmuirea școlară care îl scoate în cele din urmă din învățământ, Homiceanu luptă bărbătește cu toți. Dârz, nu-i artă pe niciunul din cei ce-l prigoneau, cum o pățește Iancu Isăcescu, președintele eforiei școlare; stă în corespondență cu unioniștii ieșeni (Voinov și alții), scrie neobosit reclamații comisiei europene din București, până când dreptatea birue, unirea se face și Homiceanu e rechemat la postul pentru care nu voise să-și plece umilit fruntea. Cu câtă amărăciune scrie el, infierând pe toți interesații acțiunii de neunire: „Mai bine ar zice curat să nu se îndrăsnească a se pronunța careva pentru unire; că se compromit toate iscăliturile an-unioniștilor, toate dorințele și planurile lor, toate aspirațiile lor la

domnii, la ministerii, la speculații evreești și în fine că se compromit toate lucrurile și mrejele lor cele perfide. . .“

Ce s'a mai întâmplat cu acest inimos pietrean nu se știe. Bătrânii târgului s'au dus pe rând, ducând peste cele fărâmurii fapte care meritau să fie încrustate pentru mai târziu.

Victor Andrei

„Psihologia copilului și a adolescentului”

de Ilie Popescu Teiușani

Scrisul Românesc Craiova, 1941 (lei 150).

Cartea d-lui profesor Teiușani „Psihologia copilului și a adolescentului”, anunțată astă toamnă de cunoscuta editură „Scrisul Românesc” din Craiova, a apărut în vitrină.

Ne face o deosebită plăcere să o anunțăm cititorilor revistei, care vor găsi în această nouă lucrare un punct de vedere cu totul deosebit decât acela cu care am fost obișnuiți în domeniul psihologiei copilului.

În prefața cărții, d-l profesor Teiușani definește dela început acest nou punct de vedere, când afirmă că, scriind o psihologie *a copilului și a adolescentului*, a înțeles să prezinte *o istorie a dezvoltării primelor vârste ale omului*. Caracterul *genetic și funcțional* al copilăriei și adolescenței este, de aceea, foarte bine prins.

Cartea are 3 părți și mai multe capitole, deosebit de *introducere*, care expune economia interioară a lucrării.

În partea I, intitulată „*Determinări biologice și sociale*”, ni se înfățișează problemele generale ale creșterii și dezvoltării copilului.

În partea II, cea mai dezvoltată parte, cum era și firesc, intitulată „*Dezvoltarea psihică*”, se tratează după etate, intrarea în scenă a diferitelor funcțiuni ale vieții psihice. Cititorul asistă la *o adevărată* istorie a dezvoltării primelor vârste ale omului. Dela primele semne de viață ale noului născut până la starea de adult — timp de 20 ani, — nimic nu se petrece care să nu aibă legătură cu chemarea cea mare a vieții, aceea de a pregăti *un om*.

Tratarea amănunțită a acestei probleme este clară și convingătoare.

Partea III cuprinde interesante ipoteze cu privire la *psihologia copilăriei și a adolescenței*.

Educatorul nu are de-a-face numai cu copiii sănătoși, ci și cu copiii deficienți mintal și moral. Cum trebuie să-i privim? Care sunt cauzele adânci ale anormalității lor?

Noua lucrare a d-lui profesor Teiușani vine într'un timp când problema copilăriei și a tineretului se pune la noi în țară cu cea mai arzătoare hotărâre. Cititorul va găsi în ea deslegarea tuturor chestiunilor legate de această problemă.

Se poate procura dela librării sau direct dela editura „*Scrisul Românesc*”.

celor mai înalte ale metropolei, cu sforțările curate și sbuciumul mării provincii. În revistă sunt publicate și mărturisirile D-lui Nichifor Crainic despre viața și geneza operelor d-sale.

■ *Cetatea Moldovei*, An. III, Vol. IV, Nr. 1, 1942. Cuprinde, între altele, studiul critic al D-lui Gh. A. Cuza asupra voluminosului album cu text, intitulat *Istoria Literaturii Române*, conceput de D-l G. Călinescu. Este cea mai completă și mai judicioasă prezentare „a operei“ d-lui Călinescu, încât cititorii se pot edifica pe deplin din articolul d-lui Cuza, pentru a putea fi scutiți cel puțin de o cheltuială inutilă cu procurarea albumului. Noi mărturisim că a trebuit să parcurgem, la fel, cele aproape o mie de pagini mari ilustrate, și am rămas înmărmuriți de ce a putut să conchidă un universitar, care predă estetica limbii române. Ce ușor poți fi „om mare“, când știi să ofensezi sensibilitatea cititorilor, cu atâta ingeniozitate! Și cu câtă trudă și cu câtă tremurare de suflet îndrăznesc umilii cărturari ai satelor și târgurilor noastre să lumineze mintea și să înalțe sufletele tinerelor generații, după concepția de viață și după frumusețile artistice create de gânditorii și poeții națiunii noastre! Ce preț mai are și această unică sforțare nobilă a noastră, când elevii noștri vor afla în aula universității ori în drumul lor de mâine nu ce le-am tâlmăcit noi, ci aceea ce le predică cel mai voluminos op de istorie a literaturii române, tipărit la Fundațiile Culturale Regale, în anul 1941; și anume: că Titu Maiorescu este o puternică inteligență mediocră(!) că Eminescu exprimă în poezia sa idei și sentimente în deplin acord cu gândirea naturistă a poetului, născută din concepția că la temelia lumii stă instinctul orb, singura formă de existență adevărată(!). Creângă ar scrie întâmplări fără adâncime cu subînțeleșuri obscene(!); Bolintineanu este de-o universală ineptie, etc. etc, verdicte care vin să dărâme toată construcția unei opere. În schimb, gândirea și poezia românească ar trăi prin exhibițiile lui Cilibi Moisi „geniu oral, fără știință de carte“ (care a reușit să facă o comparație între roată și avocat); sau prin alți pistruiați dela Herța ori dela Piatra-Neamț.

Alte reviste bune. *Revista Generală a Invățământului*, An. XXIX, Nr. 9—10, Nov. — Dec. cu articolul „Conducerea în învățământ“, a cunoscutului pedagog german contemporan P. Petersen. *Europa Nouă*, organ săptămânal al noii spiritualități europene; Berlin W56, Postbox. Gratuit la cerere. *Poporul Românesc*, An. X — bilunar — Gara Chitila — Ilfov, pentru cămine culturale și pentru popor. **Gazete:** *Chemarea Vremii*, săptămânal, str. Belvedere, 6, etaj V. *Pogresul*, An. VIII — bilunar — str. Meteor, 53, Buc. Este o publicație de stil occidental.

V. T.

Note.

Trimiterea revistei la instituții academice cade numai în sarcina tipografiei.

D-v aveți de plată pe anii 1939 lei -
1940 -
1941 100
Total 100

Revista este înscrisă la Trib. Neamț sub Nr. 1/1938. Cenzurat.